

מעדני כהן

משיעוריו של הגאון רבי נפתלי הכהן קופשיץ שליט"א

שנה ב' • גליון 53

שבת ראש השנה תשפ"א

בענין מי שהתפלל מוסף של ראש השנה שחל להיות בשבת ושכח להזכיר של שבת בכל התפלה

תמידים כסדרם ומוספים כהלכתם ושפיר יוצא בזה יד"ח הזכרת קרבנות מוסף של שבת.

יבואר אם כשאומר קרבנות של יום אחר מגרע גרע

ואע"פ שיש מקום לומר שכשאמר מוסף קרבנות בפירוש הרי פירש הכוונה לאותם קרבנות וממילא נראה למעט קרבנות שבת אבל במ"ב לא חש להאי טעמא וס"ל דבכל גזונא יצא שהרי כשאמר את מוסף יום הזכרון הזה נראה שפירשו יום ראש השנה וא"כ לא אמר מוסף ר"ח ומכל מקום כתב המ"ב שייצא כיון שכבר אמר ונעשה לפניך קרבנות חובותינו יצא והכי נמי לענין קרבנות שבת.

וכן מבואר במ"ב סימן תפ"ח ס"ק י"ג שכתב דאם טעה במוספים והזכיר של יום אחר וכן בסוכות שאמר ביום ראשון דחול המועד מה שאינו שייך כלל לאותו יום כגון שאמר ביום הרביעי אם לא סיים הברכה יתחיל מפסוקי הקרבנות ואם סיים הברכה אין צריך לחזור ומבואר מדבריו דאע"פ שהזכיר במוסף קרבנות של יום אחר יצא והכי נמי בנדון דידן מה שמוזכר מוסף ר"ח ולא מוסף שבת אינו מגרע.

וראיתי בהגהות אבן ישראל על המ"ב שכתב דבאמת כונת רעק"א דהכי דאמר מוסף גרע דמשמע מוסף אחד ולא דמי למי שלא אמר כלום שלא קלקל את המוסף וכוונת הרעק"א שגם בסיים הברכה שחזור לתחלת הברכה ע"ש, אכן במ"ב לא חש לסברא זו וכמש"כ בסימן תפ"ח בשם הח"י אדם.²

יבואר אם התפלל של שחרית במקום מוסף אם יצא יד"ח

ולכאורה יש מקום לומר עוד טעם שלא יחזור על מה שלא הזכיר פסוקי מוסף וגם במעשה של הצבא הלוי שיש מקום לומר שלא יחזור על תפלתו על שלא הזכיר פסוקי מוסף, דהנה בשו"ע סי' רס"ח ס"ו כתב מי שהחליף בתפילות שבת בין שחרית למנחה [בשחרית התפלל מנחה ובמנחה שחרית] אי"ו לעכובא, ואף שכתב הטור סימן רס"ח שג' תפלות של שבת הם מרמזים לג' שבתות ומעריב הוא כנגד שבת בראשית, ושחרית כנגד שבת מתן תורה, ומנחה כנגד שבת דלעתידי לבוא, מ"מ אם החליף התפילות אינו לעכובא.

והנה בשו"ע שם כתב עוד וי"א שאם החליף של מוסף באחרת או אחרת בשל מוסף חזור, ומבואר דס"ל להשו"ע דנחלקו הפוסקים בזה ודעה קמייא ס"ל דגם בהתפלל שחרית במקום מוסף יצא ומקורו של השו"ע משבלי הלקט.

והנה במגן אברהם סימן רס"ח ס"ק ט' כתב וז"ל ובשבלי הלקט לא מצאתי מחלוקת בזה, וכתב עוד המג"א וז"ל נ"ל שהרב ב"י ס"ל דלמ"ד בס"ב דאף במוסף ראוי לתפלת י"ח א"כ יצא, עכ"ל, וכוונתו דבסעיף ב' כתב השו"ע שאם התחיל אתה חזון במוסף גומר הברכה, כדאיתא בגמ' לענין מי שהתחיל להתפלל תפילת חול בשבת גומר הברכה וטעמא כדאיתא בגמ' ברכות דף כ"א ע"א דגברא בר חיובא בתפילת י"ח ורבנן לא אטרחוהו, וס"ל להב"י דלמאן דס"ל דגם במוסף אם התחיל להתפלל תפילת חול גומר הברכה, ע"כ דס"ל דגם במוסף ראוי היה להתפלל תפילת י"ח אלא שלא הטריחוהו ולהכי בהתחיל להתפלל י"ח משלים הברכה כמו בשאר התפילות ולהכי גם בנדון דידן אם התפלל במקום מוסף שחרית יצא שהרי ראוי להתפלל בו גם י"ח.

דלא להו כתרתי דסתי לא מברכינן אסוכה, ו"ל היינו לכתחלה אבל לא שיעטרך לחזור, ואינו דומה למש"כ תוס' דאם אמר שקר גרע טפי היינו בברכה קצרה אבל לא בארוכה, עכ"ל.

והנה לכאורה טעם השני שכתב בחיי אדם אינו אלא לבני ארץ חו"ל שיושבים בסוכה אבל בני ארץ ישראל שאינם יושבים בסוכה לכאורה לא יצאו אם הזכירו חג הסוכות בשמיני עצרת, אבל לטעמא קמא שכתב דאף שהזכיר חג הסוכות אבל כיון שאם הזכיר מועדים לשמחה יצא לא גרע במה שהזכיר חג הסוכות, וצ"ע אמאי במ"ב לא הכריע דיצא יד"ח משום שאף אם לא אמר כלום יצא, כמש"כ בסימן תפ"ח לענין הזכיר קרבנות של יום אחר בתפלה שייצא, ואפשר דס"ל דצריך להזכיר שם המועד וצ"ע.

נסתפקתי בר"ה שחל להיות בשבת ושכח להזכיר מוסף שבת בתפלתו שאמר ואת מוספי יום הזכרון הזה ולא הזכיר מוספי שבת כלל אם יצא יד"ח או דחזור ומתפלל מוסף דראש השנה עם המלכיות וזכרונות ושופרות.

וכן יש להסתפק עוד בלא הזכיר כלל הזכרה של שבת במוספין אם חזור להתפלל כל תפלת המוסף עם המלכיות וזכרונות ושופרות, או שייכול לחזור ולהתפלל של שבת בלבד.

ושורש הספק הוא אם אפשר להתפלל מוסף של יו"ט שחל בשבת של שבת לחוד, ושל יו"ט לחוד, או דתפלה אחת היא ותפלת יו"ט בלא תפלת שבת אינה חשובה תפלה כלל, וכבר נודע דספק זה לכאורה תליא בפלוגתת הראשונים בתוס' ברכות דף כ"ו ע"ב אם בשכח יעלה ויבוא במנחה דר"ח אם צריך להשלים התפלה במוצאי ר"ח אע"פ שאינו משלים ההזכרה דיעלה ויבוא במוצ"ש והדברים עתיקים.

וכענין ספק זה כבר נסתפקו בו האחרונים אם לא הזכיר של שבת בליל שבת ראש השנה אם יוצא תפלה של שבת במעין שבע, שהרי כתב בשו"ע סימן רס"ח שהמתפלל בליל שבת מעין שבע במקום שבע יצא יד"ח, ויעוין בשערי תשובה סימן תקפ"ב שכתב שנחלקו בזה קמאי, ויסוד פלוגתתם הוא אם תפלה של שבת ויו"ט אפשר להתפלל כל אחד בפני עצמו או שיו"ט שחל בשבת אי אפשר להתפלל אלא תפלת שבת ויו"ט.

ועיקר ספיקונו הוא בלא הזכיר פסוקי מוסף שבת בתפלתו אלא הזכיר של שבת בתפלת מוסף בתחלת ברכת היום ובסיום ברכת היום אם חזור, וראיתי בספר צבא הלוי על מסכת ראש השנה שנסתפק באחד שהתפלל מוסף של ראש השנה ולא אמר מפני חטאינו עם קרבנות המוספין בתפלתו האם יצא יד"ח מלכיות וזכרונות ושופרות אלא שצריך להתפלל מוסף שנית בלא מלכיות, או שלא יצא יד"ח הזכרת מלכיות אלא בתפלת המוספין ומאחר שלא הזכיר המוסף בתפלתו לא יצא גם יד"ח מלכיות בתפלתו.

יבואר דגם בלא הזכיר של ר"ח בקרבנות המוספין יצא

והנה במשנה ברורה (סימן תקצ"א) כתב לענין מה שאומרים במוסף של ר"ה ואת מוספי יום הזכרון הזה כדי להזכיר גם מוסף של ר"ח שאין מוזכרין הפסוקים של ר"ח בהדיא משום שנאמר בכסה ליום חגיני וכתב שם וז"ל 'ובדיעבד אם אמר מוסף ביום השני של ר"ה א"צ לחזור אבל ביום ראשון אם אמר מוסף חזור' עכ"ל, ובשער הציון (שם ס"ק ו') כתב דמקורו ממש"כ הגהות ר' עקיבא איגר בשם תשובת בית יהודה, וכתב שם וז"ל 'ונראה דמה שכתב ביום א' חזור, היינו, קודם שסיים הברכה, אבל לאחר שסיים אין לחזור, דמסתברא דאפילו אם דלג לממיר ולא אמר ואת מוסף יום הזכרון הזה נעשה ונקריב וכו' אלא אמר ושם נעשה ונקריב וכו', תמידים כסדרם ומוספים כהלכתם ככתוב בתורת משה עבדך וכו' גם כן יצא' עכ"ל, אמנם במטה אפרים כתב דבגמר הברכה חזור לראש הברכה וכן נדפס בלוח ארץ ישראל דאפי' בסיים הברכה יחזור וצ"ע.¹

ועכ"פ למש"כ המ"ב דבלא אמר מוספי יום הזכרון הזה אינו חוזר משום שהרי אמר ונעשה ונקריב לפניך תמידים כסדרם ומוספים כהלכתם יצא הכי נמי לענין מוספי שבת אע"פ שלא הזכיר המוספים אבל הרי אמר בתחלה ונעשה חובותינו

¹ וכבר העירו בגליון הקודם שמאחר ואומרים מלבד עולת החדש הרי מוזכר של ראש חדש בפירוש ולהכי אינו חוזר וכו' כסדר יעב"ץ להדיא.

² אמנם יש להעיר בזה דהנה במ"ב סימן תרס"ח ס"ב כתב שאם אמר חג הסוכות בשמיני עצרת יש דיעות בין האחרונים, ועיין שם לחיי אדם כלל כ"ח. והנה יעוין שם שכתב בחיי אדם שם סעיף ט"ו וז"ל טעה בשמיני עצרת ואמר את חג הסוכות הזה, נראה לי דאם כבר עקר רגליו, אינו חוזר, ובנשמת אדם שם סק"ו כתב בטעמו של דבר וז"ל דהא בודאי אם לא אמר רק ותתן לנו מועדים לשמחה וסיים הברכה יצא, וא"כ לא גרע מזה הזכיר מאורע שאר ימים בתפלה דא"צ לחזור בשוגג, ועוד ד"ל דאף דשמיני, רגל בפני עצמו לענין פז"ר קש"ב, והיינו ברכה בפ"ע כפרישי", דאומרים את יום חג השמיני היינו לכתחלה, אבל בדיעבד אין מחזירין אותו, דהא יתובן יתבין בסוכה, רק

במגן אברהם מבואר דהמתפלל שחרית במקום מוסף לא יצא וכן מסקנת המ"ב

אבל המג"א כתב ע"ז וז"ל ומ"מ נ"ל דלא דמי דהתם עכ"פ הזכיר קרבן מוסף וכ"מ בסוף ס"ד והיינו דכתב שם דאם לא אמר אלא ונעשה לפניך קרבנות חובותינו יצא אבל בלאו הכי לא יצא, לכן כתב המג"א וז"ל ונ"ל דכ" וי"א וכו' ד"א אם התפלל מוסף במקום שחרית יצא כיון שהזכיר שבת אבל אם התפלל שחרית במקום מוסף לא יצא יד"ח מוסף לכו"ע, אבל גם זה הוקשה לו וז"ל שם וגם זה צ"ע דזה גרע כיון שאמר מוסף תוך תפלתו ושיקר לפני המקום לכן נ"ל דחזור עכ"ד.

ובמ"ב שם ס"ק ט"ו כתב על דא דכתב השו"ע וי"א שאם החליף של מוסף באחרת לא יצא, וכתב המ"ב וז"ל האחרונים תמחו על מה שכתבו בלשון וי"א דכו"ע מודים בזה, עכ"ל. ומבואר דס"ל דמי שהתפלל שחרית במקום מוסף לא יצא לכו"ע.

והנה בשעה צ"ש שם כתב ועי' ביאור הגר"א ובנשמת אדם ע"כ, והנה בביאור הגר"א שם סעיף ו' כתב דמש"כ השו"ע וי"א שאם החליף של מוסף באחרת לא יצא תליא פלוגתיהו במ"ש בסוף ר"ה כיון שאמר ובתורתך כתוב לאמור יצא דר"ת פ' דוקא פסוקי דמלכות אבל פסוקי דמוספין אף דיעבד לא יצא, והוא הי"א שבכאן, וס' הראשונה ס"ל כמו שהקשה הרא"ש שם עליו דעשה העיקר טפל אלא כפרש"י שם דס"ל שאם לא הזכיר פסוקי מוסף יצא.

ולכאורה צ"ב במה שכתב בביאור הגר"א דתליא בפלוגתא דקמאי אי הזכרת פסוקי מוסף הוא לעיכובא, שהרי אמירת ונעשה לפניך קרבנות חובותינו הוא בוודאי לעיכובא וכלשון הרמ"א שם ס"ד וז"ל במוסף אפי' לא אמר אלא ונעשה לפניך את חובותינו בתמידי יום ובקרבן מוסף יצא משמע דבלא"ה לא יצא יד"ח וצ"ע.

שו"ר בנשמת אדם חלק א' כלל כ"ח סעיף א' שכתב וז"ל ואמנם צ"ע דהמעין ברא"ש שם יראה שכתב להדיא דוקא פסוקי מוספין (אינו לעיכובא), אבל לכ"ע אם לא הזכיר כלל ונעשה לפניך מוספין כהלכתך, לא יצא, שהרי לר"ת אפי' אם לא הזכיר הפסוקים צריך לחזור, אלא ודאי דלכ"ע צריך להזכיר עכ"פ ונעשה לפניך כו' ומבואר כמשנת"ת וצ"ע.

יב' דדעת הגר"א דגם בתפילת מוסף אם הזכיר של שבת בלא קרבנות מוסף יצא

אמנם יעויין בביאור הגר"א שם וז"ל גם צ"ע להי"א דאמרין סוף פ"ד דברכות טעה ולא הזכיר של ר"ח כו' בשחרית כו' במוסף כו' וערש"י שם ד"ה טעה ואף לגי' הר"י דל"ג במוסף כו' הוא מטעם אחר כמ"ש הרא"ש שם ע"ש. ואפשר דלא ס"ל טעמו ומשם למד מודלא קאמר אלא בשחרית עכ"ל.

וכוונתו למה שאמרו בגמ' ברכות (דף ל'): והתניא טעה ולא הזכיר של ראש חודש בערבית אין מחזירין אותו מפני שיכול לאומרה בשחרית בשחרית אין מחזירין אותו מפני שיכול לאומרה במוסף, במוסף אין מחזירין אותו מפני שיכול לאומרה במנחה, אמר ליה לאו איתמר עלה אמר רבי יוחנן בצבור שנו, ע"כ. והיינו דשליח ציבור ששכח יעלה ויבוא בשחרית אינו חוזר שהרי יזכיר במוסף וכן שכח להזכיר במוסף אינו חוזר שהרי יזכיר במנחה וכיון שעתידי להזכיר היום בתפילה אחרת אינו חוזר, ואי נימא דהזכרת עניין קרבן מוסף בתפילת מוסף הוא לעיכובא אמאי מי שהתפלל מוסף ולא

יש להסתפק בר"ה שחל בשבת ונסתפק אם הזכיר של שבת בברכה אמצעית אם חוזר שהרי בכל ההזכרות שנסתפק בהם הרי איכא חזקה שלא הזכיר שהרי בהרגל לשנוי הוא שלא להזכיר ועלה ויבוא בתפלתו לכן חוזר, אבל בגדון דידן הרי אין בזה חזקה שלא אמר הזכיר של שבת שהרי אינו רגיל בתפלת המועדים בלא הזכרת שבת שהרי הרגל הלשון אינו נעשה אלא בהתרגל ל' יום לזה ובתפלה זו הרי לא נתרגל לאומרה בלא הזכרת השבת.

ולכאן א"כ לא הוי אלא ספיקא ובוהו כתב הרמ"א בהלכות ר"ח סימן תכ"ב שעל הזכרת ר"ח בתפלה אינו חוזר משום שלא התרגל שלא לומר ר"ח בתפלתו ל' יום ונראה דס"ל דבספק אינו חוזר וא"כ בגדון דידן אינו חוזר שהרי אין כאן חזקה שלא אמר של שבת.

יש להסתפק אם בר"ה שחל להיות בשבת לשיטת הרעק"א שלא עקרו המצוה של תקיעת שופר אלא שאסרו התקיעה של מצוה משום שמא יעבירו ד' אמות בר"ה האם יכול לתקוע בבין השמשות של מוצאי יו"ט ראשון של ר"ה משום שלא גזרו על

³ והנה בחכמת שלמה אורח חיים סימן תקפ"ח כתב להביא ראיה שאין מקיימין מצוה בתקיעה בשבת וז"ל והנה ראיתי בשו"ע הקטנים באשל אברהם סימן ת"ר [אוצר מפרשים ס"ק ד] שהביא בשם תשובה אחת שנסתפק באם עבר ונטל השופר בשבת ותקע בו ויזכיר אם יצא ידי חובת שופר

הזכיר של ר"ח בתפלתו אינו חוזר והרי במנחה לא יזכיר עניין קרבן מוסף, וע"כ דבמוסף אם יזכיר עניין היום דר"ח סגי, ולהכי מהני מה שיזכיר במנחה.

יבואר שגם הצל"ח והרעק"א ס"ל כהגר"א דיוצא בשחרית במקום מוסף

וכן מבואר בצל"ח ברכות דף ל' ע"ב שכתב על הא דאמרו במוספין אין מחזירין וכו'. וז"ל וברא"ש ובר"ף לא גרסי בבא זו, והרא"ש [סימן כ"ג] כתב להדיא להיפך שאם טעה במוספין מחזירין אותו, וכתב טעמו דדוקא בשחרית סמכינן על מוסף משום שרגילים להתפלל כאחד הוא דסמכינן מתפלה לתפלה אבל לא ממוסף למנחה, ולענ"ד בלא"ה אין שום סברא במוסף לומר שישמוך על מה שיזכיר במנחה, דבשלמא הני ג' תפלות דהיינו שמונה עשרה הזכרת היום שוה בהו, זה כזה מזכירין קדושת היום בעבודה, אבל מוסף שיעקרה נתקן להזכיר קרבן מוסף, ואם טעה ולא הזכיר הקרבנות מה יועיל לזה הזכרת המנחה שאין שום זכרון להקרבן, ואמנם כיון שרבינו הרא"ש נתן טעם אחר בזה, מכלל שס"ל לרבינו הרא"ש שגם ידי תפלת מוסף יוצא בדיעבד אם הזכיר רק קדושת היום אפילו לא הזכיר מן הקרבנות דבר.

וכתב הצל"ח שם עוד ועפי"ז תמה אני על המג"א בס' רס"ח שכתב דהכל ס"ל דהחליף של מוסף באחרת דלא יצא, ולפמ"ש הרי התוס' והרא"ש שניהם חולקים על י"א הללו וס"ל דגם ידי מוסף יוצא בשל מנחה, ומסיק שם וז"ל ולמעשה בזה נפסוק שכן יצא משום ספק ברכות להקל, ומבואר דהצל"ח נמי ס"ל כמש"כ בביאור הגר"א הנ"ל.

וכדבריו כתב גם ברע"א בגליון השו"ע שם שהקשה על שיטת המג"א דס"ל שאם התפלל שחרית במקום מוסף לא יצא משום שלא הזכיר קרבנות, והקשה הרע"א והרי גמ' ערוכה היא בברכות (דף ל'): טעה ולא הזכיר במוסף אינו חוזר משום שעתידי להזכיר במנחה, וגם הרי"ף שמשמיט הוא רק מטעם שכל שאינו סמוך בתפלתו לא סמכינן עלה ונשאר בצ"ע. ונמצא דשלשה חמורי עולם הגר"א והרעק"א והצל"ח קיימא בחדא שיטתא וס"ל דהמתפלל שחרית במקום מוסף יצא וכן מתבאר מהרא"ש וצ"ע אמאי סתם המ"ב כהמג"א וצ"ע.

ביאור אמאי יוצא בשחרית במקום מוסף הגם שלא הזכיר הקרבנות

והנה באמת צ"ב בשיטת הגר"א והצל"ח הנ"ל אמאי מהני הא דהתפלל תפילת שחרית במקום מוסף אף שלא הזכיר עניין הקרבנות, כיון שכל עצמו של תפילת מוסף אינו אלא כנגד הקרבן וכיון שלא הזכיר עניין הקרבן אמאי יצא יד"ח. **ואפשר** לומר בטעמו של דבר שהרי כל התפילות נגד קרבנות תקנוהו, כמ"ש בברכות דף כ"ו ע"ב תפלות כנגד תמידין תקנום שחרית כנגד תמיד של שחר, מנחה כנגד תמיד של בין הערביים, מעריב כנגד הקטר חלבים ואברים, ומ"מ אין מזכירים עניין הקרבנות בתפילות אלו, וע"כ דמעשה התפילה עצמה הוא כנגד הקרבן אע"פ שאין מזכירין אותו בתפילה וא"כ הכי נמי במוסף אע"פ שמזכירים הקרבנות בתפילה מ"מ אינו לעיכובא ואם התפלל תפלה נוספת לשם מוסף יצא יד"ח גם שלא הזכיר המוספין בתפלתו.

ולפ"ז גם בספיקו של הצבא הלוי במי שלא אמר בתפלתו מפני חטאינו כלל ונמצא שלא אמר ככל ונעשה לפניך את קרבנות חובותינו יצא לדעת גדולי עולם אלו שהרי התפלל שחרית במקום מוסף יצא אלא דלדעת המ"ב והמג"א שלא יצא חוזר ומתפלל מוסף שנית וצ"ע.

בענין נסתפק אם הזכיר של שבת בחתימת הברכה או בתוך הברכה

ואמנם לסברת הט"ז שם שכתב שאם לא התרגל לאומרו ל' יום הרי הוא נעקר בפעם אחת הכי נמי כיון שלא הורגל לאומרו לשבת בתפלת מוסף של יו"ט הרי בפעם אחת נעקר ההרגל ושוב אינו מזכיר של שבת לכן נראה דחוזר, וכן נראה מסברת המגן אברהם שם שכתב דעיינו ראות שההרגל מתפלל בלא יעלה ויבוא והכי נמי עיינו ראות שהמתפלל תפלת יו"ט בלא שימת לב אינו מזכיר של שבת בתפלתו.

ואם נסתפק אם הזכיר של שבת בחתימת הברכה נראה כיון דבלא אמר שבת בחתימה כתב במ"ב שיש דעות בין האחרונים ולא הכריע מה לעשות בנסתפק אם אמר בוודאי אינו חוזר שהרי איכא ספק ספיקא שלא יחזור דאפשר שאמר של שבת בחתימה ואפי' לא אמר שבת בחתימה אינו חוזר כיון שהזכיר השבת באמצע הברכה להכי אינו חוזר.

בענין אם אפשר לתקוע בבין השמשות של יו"ט ראשון של ראש השנה שחל להיות בשבת

השבות בבין השמשות וא"כ במקום ספק מצוה שמא יקיים המצוה דשמוא אכתי יום הוא יוכל לתקוע בבין השמשות ולעבור על השבות במקום מצוה.³

או לא, ונפקא מינה לענין שלא יצטרך לברך ביום שני שהחיינו להסוברים דאם בירך ביום ראשון לא יברך ביום שני שהחיינו, ע"ש. ולפענ"ד נראה לפשוט זה מהא דפריך בראש השנה [כח, א] וסוכה [לא, ב] ובפרק ו' דחולין [פט, א] על רבא דאמר [מצות לאו להנות ניתנו, מברייתא] אם

והנה יש להסתפק עוד בהא דתנן בר"ה דף ע"ב שופר של ר"ה אין עולין באילן וכו' והיינו דאסור לעבור על שבות דדבריהם לצורך מצוות תקיעת שופר וכמו שאמרו שם אין עשה של שופר דוחה עשה ול"ת דדבריהם שכל מצוות יו"ט דדבריהם עשוהו כשל תורה ולהכי אין עוברין על איסור דדבריהם לצורך מצוה של תורה, אבל בבין השמשות מותר לעבור על השבות לצורך מצוה כמ"כ בשו"ע סימן שמ"ב וא"כ יראה מותר לעלות באילן בבין השמשות לצורך תקיעת שופר של ספק בין השמשות ויש לעיין למה אמרו אין עולין באילן בסתמא הרי בבהש"מ יעלה באילן לצורך תקיעה של ספק.

ואין לומר שהרי התירו את השבות בבין השמשות משום דהוא ספק דרבנן ולצורך מצוה התירוהו וא"כ כשעולה באילן לצורך תקיעת שופר של אותו בין השמשות הרי אם הוא יום אסור לעבור על השבות לצורך מצוה אלא דמספקא ליה שמה לילה הוא וכבר אינו אסור א"כ להצד שהוא לילה הרי אינו מצוה עליו כלל שהרי כבר עבר יומו.⁴

אמנם נראה דהא דלא גזרו על השבות בבהש"מ אינו כאומרים דהמצוה דוחה השבות ובוהא איכא למימר דממנ"פ אם הוא מצוה הרי הוא יום וא"כ אסור לעבור על השבות ואם הוא לילה אינו מצוה אלא דלצורך מצוה לא גזרו כלל וכיון דספקא דאורייתא לחומרא ומחוייב בתקיעת שופר והאיסור העומד לפניו אינו אלא מדרבנן ובוהא קיי"ל דספקא לקולא א"כ שפיר אמרינן דעובר על השבות בבהש"מ לצורך ספקא דאורייתא ולא גרע מעובר על השבות לצורך דבר שנחפז עליו והכי נמי כיון דאית ליה צורך שפיר קעבר על השבות לצורך מצוה.

יבואר דבחלקת יואב כתב דאי התוקע בר"ה שחל בשבת מקיים מצוות שופר היה צריך לתקוע בבין השמשות

ובספר חלקת יואב בקבא דקשייתא אות צ"ט כתב להוכיח דלא כרע"א במערכה ח' דס"ל שהתוקע בשבת יוצא ידי המצוה מכמה דוכתי, וכתב להוכיח מהא דאין תוקעין בבין השמשות וז"ל וכן מוכח דאל"כ נתקע בבין השמשות של שבת דליכא משום שבות, ואף דממ"נ (וכוונתו שהרי אם הוא תוקע הוא על צד שהוא שבת וא"כ אסור לתקוע שהרי הוא שבת) אבל מ"מ בפנ"י ביצה דף י"ח ע"ב בסוגיא דטבילת כלים הוכיח מש"נ נדה כ"ט ע"ב דמטבילין אותה צ"ה טבילות אף לב"ש הרי דלא אמר' ממ"נ וא"כ נתקע בבין השמשות אלא ע"כ דלגמרי פטרו עכ"ל, ומבואר בדבריו שבאמת היה אפשר לתקוע בבין השמשות משום דלא גזרו על השבות בבהש"מ.

יבואר דבהש"מ שבין יו"ט ראשון של גליות לשני מותר אמירה לעכו"ם במקום מצוה

והנה בשני ימים טובים של גלויות אסור לומר לעכו"ם לעשות מלאכה דאורייתא ואפי' ביום טוב שני דרבנן אסור ולא חשיבין ליה כאיסור דרבנן משום דלא התירו ביום טוב שני אלא רפואה במקום חולי העין אבל שאר איסורים שניהם שווין כדאיתא בשו"ע סימן תצ"ו.

אבל נראה דבהש"מ בין יו"ט ראשון ליו"ט שני מותר אמירה לעכו"ם לצורך מצוה אפי' במלאכה דאורייתא שהרי לא גזרו על השבות בבהש"מ והכי נמי אפי' שהרי עתה הוא וודאי ו"ט שהרי אם אינו יו"ט ראשון הרי הוא יו"ט שני מכל מקום אי אפשר לומר דתרווייהו יו"ט שהרי ביצה שנולדה בזה מותרת בזה ואי אפשר לדון על שניהם שהוא יו"ט בוודאי אפי' שכל אחד דינין ליה כיו"ט וודאי ויעויין מש"כ רבינו חיים הלוי בהלכות יום טוב ליישב דעת הרמב"ם שם, ולכן בבהש"מ שפיר מותר לומר לעכו"ם לעשות מלאכה שהרי תרווייהו לאו יו"ט וחשיב ספק איבור ומותר באמירה לעכו"ם לצורך מצוה.

הנה ברמ"א סימן תקצ"ו כתב וז"ל 'ולאחר שיצאו בזה, שוב אין לתקוע עוד בחנם, אבל קטן, אפילו הגיע לחינוך, מותר לומר לו שיתקע, ומותר לו לתקוע כל היום' עכ"ל, והנה לענין ר"ה שחל להיות בשבת אם מחנכין הקטנים לתקוע הנה בגמ' ר"ה (דף ל"ג)

תקע לא יצא, אם נטל לא יצא, ע"ש, ואי נימא דבנטל בשבת הלולב או תקע בשופר יצא א"כ מה פריך, הרי כל הך דינא דמצות לאו ליהנות ניתנו פירש רש"י [ראש השנה שם ד"ה לא ליהנות] הטעם מכה דלעול על צוואריהם ניתנו, וא"כ מוכח דהיינו דוקא בדבר מצוה דהוי הכרח וחוב עליו או שייך לומר דהוי לעול על צוואריהם, אבל היכא דלא הוי מצוה והכרח עליו ואף על פי כן אם עשה מקיים המצוה, בזה מודה רבא דלהנות ניתנו, עכ"פ קושיא ליכא, ד"ל דרבא לא קאמר מצות לאו ליהנות ניתנו רק באם היה מוכרח לעשותו, אבל בלא היה הכרח מודה רבא דלהנות ניתנו, וא"כ קשה מה פריך, נימא דהך ברייתא דתקע לא יצא נטל לא יצא מיירי בשבת דבזה לכתחלה לא היה מחוייב לעשותו, וכיון דעכ"פ לא היה מוכרח לעשותו הוי ליה הנאה, ואף על פי כן אם תקע או נטל אם לא הוי של איסורי הנאה הוי יוצא ועשה מצוה ופטור ביום שני משחתינו, אך אם הוי של איסורי הנאה כיון דאם נימא בזה יצא הרי נהנה מאיסורי הנאה ועשה עבירה, אז שוב הוי מצוה הבאה בעבירה, לכך ממילא שוב לא יצא, ומאי פריך. אלא ודאי מוכח מזה דבשבת אף בנטל של היתר ותקע בשל היתר לא יצא, וחייב לכך ביום שני שהחיינו כדון, עכ"ל.

⁴ וכעין זה כתב הגמ"ב סימן רצ"ט סק"ד דאי שאסור לאכול בספק חשיכה קודם הבדלה, מ"מ אם לא אכל עדיין סעודה שלישית בוודאי צריך לאכול אפילו אחר שקיעה, ובשעה צ"ש כתב

אבל ביו"ט של ראש השנה שביצה שנולדה בזה אסורה בזה דדינין ליה כקדושה אחת ותרווייהו קדושין בוודאי א"כ גם בבהש"מ אסור לומר לעכו"ם לעשות מלאכה לצורך מצוה שהרי שניהם קדושין בוודאי ולא הותר השבות אלא במוצאי ו"ט שני אבל בין שני ימים טובים של ר"ה אסור השבות גם בבהש"מ.

ולפ"ז אי אפשר להתיר לעלות באילן בבהש"מ שבין יו"ט ראשון ליו"ט שני כדי שיוכל לתקוע בשופר שהרי הוא בוודאי יו"ט ולא הותר השבות ביו"ט אפי' ביו"ט שני אפי' לצורך מצוה כדתנן במתני'.

ומה שכתב בשו"ע סימן שמב סעיף א וז"ל כל הדברים שהם אסורים מדברי סופרים לא גזרו עליהם בין השמשות, והוא שיהא שם דבר מצוה או דוחק, כיצד מותר לו בין השמשות לעלות באילן, או לשוט על פני המים להביא לולב או שופר, עכ"ל, ומבואר דמותר לעלות באילן בבהש"מ כדי להוריד שופר כדי לתקוע בו אינו אלא בבהש"מ של נסיכת החג או יציאת החג אבל בין ראשון לשני אסור וכמשנ"ת.

והנה לתקוע בבהש"מ שבין ראשון לשני לכאורה אסור דלא חשיב בין השמשות שהרי תרווייהו אסורין בוודאי אבל לכאורה נראה שלענין שופר כיון שבשני מותר לתקוע בשופר שפיר חשיב בבהש"מ לענין איסור זה שאסור לתקוע בר"ה שחל שבת ובספיקו מותר שהרי ביו"ט מותר התקיעה ולכן לא גזרו על השבות בבהש"מ זה וצ"ע.

אכן אפשר שבליל יו"ט כיון שאין מצוה לתקוע אלא ביום שנאמר יום תרועה יהיה לכם תו אסור לתקוע בלילה משום שבות של יו"ט וא"כ תו לא הוי בהש"מ שבין ראשון לשני כספק.

אמנם העירני ידידי הגאון ר' מגדל לובין שליט"א שמוותר לתקוע כדי להתלמד גם בלילה, שהרי כתב המג"א סימן תקצ"ו סק"א שאסור לתקוע ביום ראשון כדי להתלמד ליו"ט שני ומשמע דביו"ט גופא שרי לתקוע להתלמד וא"כ כשתוקע בבהש"מ איכא ספיקא אי שריא לתקוע שהרי אם הוא לילה שרי לתקוע להתלמד וא"כ שפיר אפשר לתקוע בבהש"מ שלא גזרו על השבות בבהש"מ וצ"ע אמאי לא עבדינן הכי וזהו קושייתו של החלקת יואב על הרע"א והכריח מכאן שאין מצוה כלל בתקיעה בשבת.

יבואר בפורים שחל בערב שבת אם קורין המגלה בבהש"מ של שבת

והנה לענין קריאת המגלה כשחל פורים בערב שבת ולא קרא עד בהש"מ אם קורא המגלה בבהש"מ משום שלא גזרו על השבות בבהש"מ לכאורה נראה פשוט שיקרא המגלה בבהש"מ ועוד נראה שלא גזרו אלא על פורים שחל להיות בשבת שלא לקרא המגלה בשבת אבל מגלה של ערב שבת לא גזרו שלא לקרותו בשבת.

אכן כבר הזכיר סברא זו אאמ"ר הגאון זצ"ל בספר זכרון תורת משה והביא שבמגן אברהם סימן תרצ"ב לא כתב כן שכתב לענין אם חל פורים במוצ"ש אם מותר לקרוא המגלה מפלג המנחה וכתב שאסור לקרוא המגלה מפלג המנחה שהרי איכא גזירה דרבה דשמא יעבידו ד' אמות ברה"ר ומבואר שגם במגלה של יום ראשון איכא להאי גזירה והכי נמי למגלה של עש"ק ג"כ גזרו שלא לקרוא המגלה בשבת.

בציץ הקדש (ח"א סי' נח אות ג') מביא בשם מרנא זקינו הגרי"ח זוננפלד זצ"ל שקטמן שהגדיל בפורים שחל להיות בשבת שיקרא המגילה בשבת, וליכא לחששא דשמא יעבידו משום דאין הכל מצווין בקריאת זו ובהנהגות חשק שלמה (מגילה ה') מסתפק בזה יעו"ש ואילו בהר צבי או"ח ח"ב סי' קצו ומקראי קודש סי' נב ובעיר הקדש והמקדש ח"ג פכ"ו סעי' ט' ובספר פורים משולש פ"ה סעי' הערה פסקו שלא יקרא.

בענין תקיעת הקטן להתלמד אם יכול להגדול לצאת ממנו המצוה של תקיעת שופר בשבת

מבואר דמתעסקין עם הקטנים לתקוע בשופר בשבת ונחלקו הראשונים אם איירי בקטן שהגיע לחינוך או בקטן שלא הגיע לחינוך, והרמב"ם (פ"ב מהל' שופר ה"ז) כתב וז"ל 'התניקו שלא הגיעו לחנוך אין מעכבין אותן מלתקוע בשבת שאינה יום טוב של ראש

בטעמא דמילתא כיון שהוא דבר מצוה יכול לסמוך על שיטת הר"ה דבספק חשיכה מותר לאכול עד צאת הכוכבים, וגם הרא"ש אפשר דסובר כן ואפשר עוד דאית ספק עשה דרבנן דסעודה שלישית ודוחה ספק איסור דרבנן דאכילה קודם הבדלה, וגם מטעם נוסף שכתב בב"ה שם דבמקום מצוה יכול לסמוך על ר' יוסי דזמן בהש"מ ידי' הוא מאוחר מבהש"מ דר"י, ולפי טעם זה א"א להקל רק עד שיעור ג' רבעי מיל ומשעו יותר אחר שקעה"ח והשיעור הוא כארבע עשרה דק' אחר שקעה"ח [ובזה דסמכין על בהש"מ דר"י כתבו במ"ב לגבי כמה דברים יעויין בשעה צ"ז סימן רל"ג סק"א לגבי תפלת המנחה בבהש"מ, וכן הוא בשהעה צ"ז תרכ"ג סק"א לענין נשיאת כפים בבהש"מ יעו"ש].

והנה מש"כ דספק עשה דרבנן דוחה ספק איסור דרבנן הוא דבר תימא דלכאורה להצד דמקיים מצות סעודה שלישית דהיינו שהוא עדין יום ליכא איסורא כלל דאכתי יום הוא, ולהצד שהוא לילה וקעבר איסורא א"כ גם מצוה לא קיים, וא"כ איך נימא בזה עשה דוחה ל"ת ויעויין תשובת בנין שלמה ח"א סימן ל"א שהאריך הרבה בענין זה ומסיק דלא אמרינן בזה עדל"ת יעו"ש.

השנה כדי שילמדו, ומותר לגדול להתעסק עמהם כדי ללמד ביום טוב בין קטן שהגיע לחינוך בין קטן שלא הגיע לחינוך, שהתקיעה אין איסורה אלא משום שבות, וברבינו מנוח כתב דבר"ה שחל בשבת כ"ש שמתעסקין עמו לתקוע, וכתב עוד בהגדול מתעסק עמו לתקוע אלא שנחלקו הראשונים אם גם בזה"ו שאין תוקעין במקום בית דין אם מתעסקין עם הקטנים.

והנה אם מותר להתעסק עם הקטנים לתקוע ללמדו יש לעיין להרעק"א דס"ל שהתקוע בשופר בר"ה שחל בשבת קיים מצוותו אם יכול לצאת מהקטן מצוות שופר שהרי הנשים שאינן חייבות בשופר הרי יכולות לצאת מצוותן מן הקטן שהרי גם הקטן מקיים מצוה בתקיעתו ויוצא בו מי שאינו מחוייב בדבר וא"כ בר"ה שחל בשבת שאין אנו מחוייבים בשופר יכול לצאת גם ממי שאינו בר חיוב וא"כ יכול לצאת חיובו מן הקטן התוקע להתלמד אלא שאם התוקע לשיר לא יצא הכי נמי דלא יצא אבל אם מצוות אין צריכות כוונה יכול לצאת ממנו שופר כמו נשים.

אמנם למש"כ הר"ן בפ"ד דר"ה התקוע לחינוך אינו יוצא לכולי עלמא שהרי כל שכוונתו למצוה אחרת אינו יוצא מצוות שופר גם למ"ד מצוות אצ"כ הכי נמי כל שכוונתו להתלמד לחינוך אינו יוצא מצוות שופר.⁵

ואפשר לתקיעה להתלמד לא דמיא לתקיעה שתוקע למצוות חינוך שיוצא מצוות חינוך בזה ובוה שפיר יוצא יד"ח שופר וצ"ע.

אכן אפשר שיאמר לקטן לכוון לשם מצוה גם כן ובוה שפיר יוצא יד"ח אבל נראה שכל שאומר לו לקיים מצוותו תו הרי הוא בכלל הגזירה דרבנן שלא לתקוע בשופר בשבת כדי שלא יבוא להעביר ד' אמות בר"ה.

ושמעתי מידדי הגאון ר' מנדל לובין שליט"א שהחושש לתקוע הרבה תקיעות אחר שיצא חיובו משום שהוא חושש שבות ביו"ט כמבואר במעשה דמגנצא שהובא ברא"ש וכו"כ הרמ"א סוף סימן תקצ"ו יכול לתקוע ביו"ט עבור ללמד הקטן גם כן ובוה מותר כמבואר שם ברמ"א ובוה יוצא נמי יד"ח ואינו עובר על שבות.

בענין הטבילה בברכה הראש השנה עם בגד סמוך לבשרו אם יש חשש סחיטה

נשאלתי בבעל תוקע בדרום אמריקה שרגיל לטבול קודם התקיעות ולעת עתה כל המקוואות סגורים, ובעבר יו"ט יכול לטבול בבריכה שהמים שבה שאובים ואין בה זחילה וכשר לטבילה בעל קרי אבל ביו"ט עצמו אינו יכול לטבול בבריכה משום שאינו יכול ליכנס שם בלא בגדים שהוא נמצא במקום שהרבים מצויים שם.

והרי אסור ליכנס עם בגדים שהרי הוא משרה בגדיו במים ויש לחשוש שיבוא לידי סחיטה והתירוהו כשהולך להקביל פני רבו שאמרו מהלך כדרכו ואינו חושש אבל שלא במקום רבו אסור משום חששא דסחיטה, וכדאיתא בשו"ע (סימן ש"א ס"ג) וז"ל 'היה הולך והגיע לאמת המים יכול לדלוג ולקפוץ עליה אפילו אם היא רחבה שאינו יכול להניח רגלו ראשונה קודם שיעקור שנייה, ומוטב שידלג ממה שיקפנה מפני שמרבה בהלך ואסור לעבור בה, שלא יבא לידי סחיטה' עכ"ל, וא"כ לא יוכל לטבול בבריכה אלא בלי בגדים וכיון שנמצא במקום הרבים קשה לו מאוד לטבול באופן זה.

ונראה דכיון שהוא מצוה מותר כדאיתא התם ההולך לדבר מצוה הולך כדרכו ואינו חושש, ואע"פ שאמרו שיעשה שינוי שלא יוציא ידו מתחת שפת חלוקו והכא אינו יכול לעשות שינוי זה, אפשר דאין אלא בהולך לדבר הרשות אבל בהולך למצוה מותר בלא שינוי וכן מבואר בתוס' שבת דף ק"א וכן הוא במרדכי פרק אלו קשרים אלא דמה שהצריכו שינוי אינו אלא משום איסור רחיצה ביו"ט, אבל בריטב"א ביומא דף ע"ח מבואר דלא התירו אלא על ידי שינוי, וכתב דמה דאיתא בביתא (דף י"ח). שנה מערמת וטובלת בבגדיה ולא הצריכו שינוי משום שאמרו בגמ' שם דכיון שלא התירו אלא על ידי מלבוש זכורה היא שלא תסחוט, וא"כ הוא מילתא דפלוגתא אי שרי לטבול בבגדים בלא שינוי, וצ"ע למעשה.

אכן אפשר לומר דבבגד שאינו חושש על מימיו כבגד ים לא חיישינן לסחיטה וצ"ע.

בענין השוכת רצה בברכה"מ של ראש השנה אם חוזר והשוכת רצה בשבת שובה אם חוזר

כתב המגן אברהם סי' קפ"ח ס"ק ז' וז"ל דבר"ה א"א לששון ולשמחה היינו בשכח יעלה ויבוא ואומר ברכה אשר נתן לנו ימים טובים אינו אומר לששון ולשמחה, וכתב עוד וז"ל ומי"מ צ"ע **נראה לכאורה דאין מחזירין אותו דהא י"א דמצוה להתענות בר"ה** וצ"ל דלא חיישינן להך סברא כלל ועס' תקצ"ז דסומכין אהאי סברא אפי' לקולא דא"צ ליתב תענית לתענית ולכן נ"ל דאומר בר"ה בלא חתימה כמו בר"ה, עכ"ל.

ובמשנה ברורה סימן קפ"ח ס"ק יט כתב לענין הזכרת יעלה ויבוא בברכת המזון של ראש השנה וז"ל ואם שכח והתחיל הטוב והמטיב ג"כ דעת המ"א דשוב אינו חוזר כמו בר"ה וא"ר חולק עליו וס' דחוזר, עכ"ל, ונראה דלא הכריע בפלוגתא זו וספק ברכות להקל.

אמנם לענין השוכת יעלה ויבוא בלי ר"ה חוזר משום שכתב המ"ב סימן תקצ"ז ס"ק ב' בשם עטרת זקנים שבליל ר"ה אסור להתענות לכולי עלמא ולחכי חוזר על יעלה ויבוא, וכבר נודע מש"כ בהליכות שלמה שגם לפסוק של ר' אבלי פאסלוואר שהשוכת המלך הקדוש בלי ר"ה אינו חוזר מ"מ לענין יעלה ויבוא בברכה"מ חוזר והוא משום דכל פסוק של ר' אבלי אינו אלא בהמלך הקדוש שהוא משום הדין והמלכות ואין הקב"ה יושב בדין עד שיקדשו ב"ד של מטה את החדש כדאיתא בר"ה דף ע"ב..

והנה השוכת בשבת ר"ה לכאורה בוודאי חוזר משום דבשבת לא התירו להתענות ולהכי מחוייב לאכול פת וחוזר על מה שלא הזכיר רצה אבל על יעלה ויבוא אינו חוזר דמשום ר"ה הרי אפשר דיכול להתענות ולהכי אין הזכרת יעלה ויבוא לעיכובא.

אמנם הרי בטור טור אורח חיים סימן תקצ"ז כתב וז"ל ורב נטרונאי ז"ל כתב ביום א' של ר"ה א"א לישב בו בתענית משום דמדאורייתא הוא אבל ב"ט שני ושבת לית בהוא קושיא משום ד' ימים אינן משונין מכל ימות השנה לפיכך נהגו רבותינו לישב בהן בתענית בין בחול בין בשבת וכתב א"א ז"ל דבריו תמוהין שאוסר להתענות ב"ט ראשון של ר"ה והתיר להתענות בשבת, ונראה דברי רבינו האי שכתב להתענות ב"ט שני של ר"ה אנו רואין שיפה הוא שלא להתענות שכך אמרו פרנסי ישראל הראשונים

לישראל לכו אכלו מעדנים ושתו ממתקים וכן בשבת שובה אין אנו רואין שיתענה האדם שהרי תשעה באב שהוא תענית חמור לא רצו לקבוע בשבת וכו"כ הר"ן ג' יא' שאין להתענות ד' ימי תשובה איקרו ימי צום לא איקרו וכן יראה מהמדרש שהבאתי למעלה כי מי גוי גדול וכו' ואיתא הכי בירושלמי בר"ה מתריעין ולא מתענין, עכ"ל.

ולכאורה קשה אמאי בשבת שובה לא מצאנו אחד מן הפוסקים שיאמר שאין חוזר על רצה משום דר' נטרונאי גאון אומר שיכול להתענות בשבת שובה ואע"פ דלא קי"ל כוותיה מכל מקום הרי בר"ה גם כן קי"ל דאין מתענין כמבואר בשו"ע סימן תקצ"ז ומכל מקום במקום ספק ברכות חיישינן ולא מחזירין אותו ואמאי בשבת שובה לא חיישינן לדעה זו כדי לא להחזיר.

יבואר דהשוכת יעלה ויבוא בברכה"מ דיו"ט נחלקו הראשונים אם חוזר ומברך

והיה אפשר לומר דהא דאין חוזרין על הזכרת יעלה ויבוא בר"ה היינו טעמא משום שהרי שיטת התוס' סוכה דף כ"ז והרשב"א דביו"ט אין מחזירין על יעלה ויבוא וחייליהו מהא דאמרו בסוכה שם דבכל שבעת ימי החג אי בעי אכיל פת אי בעי לא אכיל פת ואינו חייב לאכול פת אלא בלי יו"ט ראשון של סוכות ולחכי אינו חוזר על יעלה ויבוא בברכה"מ דסעודת יום טוב, אבל קי"ל כמש"כ השו"ע סימן קפ"ח דחוזר על יעלה ויבוא של סעודת יום טוב ובספר בן איש חי כתב שלא לחזור דקי"ל ספק ברכות להקל כנגד פסק השולחן ערוך וכן נוהגין רוב הספרדים.

ולפ"ז אפשר לומר דהא דאין מחזירין על השוכת יעלה ויבוא בר"ה הוא בצירוף הא דגם ביו"ט בעלמא גם כן יש ראשונים דס"ל דאין חוזר ולחכי אינו חוזר אבל בשבת שובה שהכל מודים שחוזר על הזכרת רצה אלא שבשבת שובה ס"ל לר' נטרונאי שאינו חייב באכילה משום האי טעמא לחוד אינו טעם מספיק שלא יחזור על הזכרת יעלה ויבוא.

אמנם בר"ה שחל להיות בשבת בוודאי חוזר על הזכרת רצה משום דבזה גם דעת ר' נטרונאי שאינו מתענה שהרי בר"ה עצמו גם כשאנו בשבת כתב שאינו מתענה

דהיינו ביום ראשון צריך לשוב אל ה' על כל מה שחטא תמיד ביום הראשון וכן ביום השני וכן ביום השלישי וכו' ואם לא עשה כן ועבר יום א' משבעת ימים אלו הרי זה מתחייב בנפשו והוא מעוות לא יכול לתקן עוד אמור מעתה יום ראשון של ר"ה יהיה אותו היום גם אחר ר"ה ולמה לו להתענות ולחלל את יו"ט דאורייתא חנם דרך משל אם חל ר"ה ביום השני יהיה יום השני אחר בין ר"ה ליו"ט וכן ביום השלישי וכן אם חל ר"ה ביום ה' יהיה יום ה' אחר בין ר"ה ליו"ט וכן אם חל ר"ה בשבת יהיה שבת אחר שובה א"כ יום ראשון מדאורייתא א"צ להתענות חנם אבל שבת שבתוך הימים שבין ר"ה ליו"ט כדאי אפשר לתקן עוד התיר להתענות להציל ממות נפשו וזהו אשר דקדק רב נטרונאי דעשרת ימים אינן משונין מכל ימות השנה רצה לומר בהם צריכין אנו לתקן כל הימים ממות השנה לפיכך נהגו רבותינו לישב בהן בתענית בין בחול ובין בשבת והמה דברי צחות ודברי פי חכם חל ושתפיים ישק, עכ"ל.

⁵ והנה בריש פרק ב' דברכות איתא היה קורא בתורה והגיע זמן המקרא אם כוון לבו יצא אמרו בגמ' זאת אומרת מצוות צריכות כוונה, ותירצו דאיידי בקורא להגיה ולכאורה הרי כוונתו לשם מצוות ת"ת וא"כ הרי כל שכוונתו למצוה אחרת הרי לכו"ע בעי כוונה ומאי מקשינן למ"ד מצוות אצ"כ וצריך לומר שמצוות ק"ש יסודה וענינה ת"ת ולחכי כל שכוון לשם תלמוד תורה אינו חשוב כוונה למצוה אחרת אלא שלמ"ד מצוות צריכות כוונה בעינן כוונה למצוה המיוחדת של ק"ש שצריכים לקרות פרשה זו, ויועזין במהרי"ץ חיות שעמד בזה.

⁶ ובספר תשובה מאהבה ח"ב לסימן תקצ"ז כתב וז"ל ושמעתי בילדותי ממורי ורבי הגאון הנודע ביהודה י"ע לבאר דברי רב נטרונאי גם מה שדקדק דעשרת ימים אינן משונין מכל ימות השנה כו' כי כתבו בשם הארי"ז ז"ל דבכל יום בין ר"ה ליו"ט צריך האדם לתקן אותו היום של כל השנה

וא"כ ליכא למ"ד שמתענה בשבת ר"ה ולהכי חוזר על רצה אבל בשבת שובח היה מקום לומר שאינו חוזר אבל משנ"ת שפיר חוזר.

אמנם באור זרוע סי' נ"ז כתב דלשיטות דמצוה להתענות בר"ה ה"ה כשהחל בשבת מצוה להתענות וכן מבואר במ"ב סי' תקצ"ז ס"ק י"א ולדעת האור זרוע יש להסתפק אף בר"ה שחל בשבת מה הדין בשכח רצה בברכה"ז אם מחויב לחזור לראש שהרי לדידיה מצוה להתענות, וכן ראיתי בשלמי תודה ימים נוראים בשם מרן בעל אילת השחר שכתב שאינו חוזר על רצה גם בשבת שובח אמנם למשנ"ת דהא דביו"ט של ר"ה אינו חוזר אינו אלא בצירוף שיטת התוס' והרשב"א שבכל יו"ט אינו חוזר אכתי אפשר

דבשבת חוזר על רצה, אמנם דעת בעל בעל אילת השחר שאינו חוזר אפי' בשבת שובח משום דעת ר' נטרונאי דס"ל שמתענין בשבת שובח.

ואפשר עוד לומר בדעת הפוסקים שסתמו דחזוין בשבת על רצה ולא כתבו דבשבת שובח אין חזוין משום דס"ל דדעת ר' נטרונאי שמתענין בשבת שובח הוא דעת יחידי ולא חיישין לה שלא לחזור על רצה בשבת שובח, אבל בר"ה דעת כמה מהאנשים שיכולין להתענות ולהכי חיישין לה שלא לחזור על הזכרת יעלה ויבוא בברכת המזון וכן בשבת ר"ה אע"פ דדעת אור זרוע שמתענין בו מכל מקום כיון דדעת יחידיה היא לא חיישין ליה וחזוין על רצה וצ"ע.

עבודת המלכיות בראש השנה

מתוך שיחה שמר רבינו שליט"א בסעודה פרשת נצבים וילך, ומתוך וועד שמר רבינו לבני ישיבת בית מדרש עליון בבית ג' סליחות תש"פ.

מהרגשת החיים הללו אבל כשהאדם מבקש על קרבתו יתברך בבחינת 'מי יתן כאח לי יונק שדי' אמי אמצאך בחזן אשקך גם לא יבואו לי' או הפוסקים של 'כי עזה כמות אהבה קשה כשאל קנאה רשפיה רשפי אש שלהבת קה' בזה חשוב הוא גם כן שרוצה מלכותו יתברך שהרי רוצה רק קרבתו יתברך, ועי"כ יהא לאדם הכל ולא יחסר לו כלום משום שכבר אין צורך בדיון, וזה אפשר לכוון בבקשת המלכיות כמו מלך על כל העולם כולו בכבודך דהיינו שהקב"ה ימלוך גם עלי על האדם השפל שבכל מעשה דבור ומחשבה יהיה ניכר מלכותו עלינו ובוה זוכה להעמיד הקב"ה מכסא דין לכסא רחמים.

ביאור הקרא של הבן יקר לי אפרים מידי דברי בו זכר אזכרנו עוד

והנה בקרא כתיב 'הבן יקר לי אפרים כי מידי דברי בו זכר אזכרנו עוד על כן המו מעי לו' וגו', ונראה שכשדברינו בו דהיינו כל בקשתנו הוא כבודו וגדלו ורצונו לראות את מלכיותו, בזה זוכין לכל הרחמים, וכמו שכתב בחתם סופר (הובא לקמן) שהד' יושב עלינו לטוב הוא לאחר שבקשתנו יהיה רק הטוב.

והנה בתרגום יונתן (ירמיהו פרק ל"א) על הפסוק הבן יקר לי אפרים אם ילד שעשועים כי מידי דברי בו תרגם, הכבר הכיב קדמי ישראל הלא רבי רחמים הוא ארי בזמן דמשוי פתגמי אורית על לביה למעבדהו מדבר דמירנא לאוטבא ליה עוד על כן אתגוללו רחמי עליהו רחמא ארחים עליהו אמר ה', עכ"ל, ולכאורה כוונתו ללימוד המוסר שע"י לימוד המוסר האדם לומד התורה כדי להניח הדברים על לבו לעשות ככל דברי התורה וזה מביא רחמים רבים, וידוע מה שאמר הגר"י מסלנט לר' ישראל זצ"ל 'למד מוסר ותהא ירא שמים' כמש"כ בספר שיערי אור להגר"י בלור זצ"ל.

והנה בחתם סופר על התורה פרשת נצבים כתב דברים נוראים וז"ל 'ומל ד' אלקיך את לבבך וגו' למען חיך, רוצה לומר שתצוה בחי' העה"ז בתשובה ומע"ט מכל חי' העה"ב, ואמרת או בזה דמצות לאו ליהנות נתנו אלא עול על צווארנו הענין דהעונג האמתי בעשיית מצוה שהוא הדיקות שאזכים בני עלי' המועטים שאינו מושג לשכל אנשים הפשוטים, אותו ההנאה הנפלאה היא בעצמה ההקדש האמתי ולא שייך לומר בזה שהתוקע בשופר של עולה ושלמים הי' מועל מטעם אותה ההנאה, וגם שופר של ע"ז אין הפגם מגיע לשם', ורק רוב עולם שמחים בעשיית מצוה בכונה פחותה מהנ"ל ואמנם אותה ההנאה היא קלקולו יותר מתיקונו שלא זכה להנאה האמיתית וא"כ אינו מויק בזה' עכ"ל.

ובחתם סופר שם כתב עוד על מה שאמר אחר ומל ד' אלקיך ואתה תשוב וז"ל 'עוד אמר ואתה תשוב ושמעת בקול ה' הוא מדרגה אחרת שאח"כ הרימו לימים הסמוכים לר"ה ובכללו ער"ה קודם שמייעת קול שופר והוה ואתה תשוב ושמעת בקול ה' פ' שהיא הכנה לשמייעת קול ה' הוא השופר ואו תהי' התשובה במדרגה יותר מעולה והוא ועשית את כל מצותיו אשר אנכי מצוך היום שיהי' כל חפצך רק להשיג קיום המצות כראוי כדכתי' אחת שאלתי מאת ה' אותה אבקש שבתי בבית ה' וגו' והשכר ע"ז הוא

הדין והמשפט וכשאין דין ומשפט איש כל הישר בעיניו יעשה וכתבי בימים ההם אין מלך בישראל איש כל הישר בעיניו יעשה, דהיינו כשכל איש עושה הישר בעיניו אין מלכות, ולכן הקב"ה עשה המשפט והדין בר"ה כדי להעמיד מלכותו בעולם וכשיש דין יש מלכות, ונתן לנו הקב"ה ברוב רחמיו וחסדיו עצה להנצל מן הדין והמשפט כשנקבל מלכותו עלינו ונבקש על מלכותו שע"כ מגיע העולם לתכליתו בלא המשפט ואין צורך במשפט ולכן במה שאנו תוקעין ואומרים מלכיות זכרונות ושופרות אנו מקבלין עלינו עולו של מלכות שמים ובוה הקב"ה עומד מכסא דין לכסא רחמים.

והרמ"ע מפאנו אמר שהאותיות הנסתרות של 'דין' הם בגימ' 'מלכות' דהיינו בל"ג הו' והת' הם הנסתרות וביו"ד הו' והד' הם הנסתרות ובנ"ג הו' והנו' הם הנסתרות והם בגימ' מלכות, שהפנימיות של הדין הוא המלכות שהוא התכלית של הדין ולכן המקבל עליו מלכותו הרי פטור מן הדין.

ולכן כל התפלות בראש השנה הם רק על מלכותו ולא על עצמינו וצרכינו כלל, ובסדור הגר"א בפתחה לתפלת ראש השנה כתב וז"ל 'והביטה וראה איך תקנו לנו קדמונינו ז"ל תפלת ר"ה שנתקנה רק על בקשת כבוד השכינה שיתגלה כבודו ותראה מלכותו כי הלא לנו להקהל ולעמוד על נפשינו ביום הדין הגדול והנורא הזה לבקש סליחה ומחילה וחיים ומזון ובנים כי מי לא נפקד כהיום הזה, ומה זה שאמרו ז"ל שלא להזכיר שום חטא ועון בראש השנה שלא לעורר את הדין, ולכאורה הוא בהיפך שהרי אמרו מודה בקנס פטור ואומר מודה ועווב ירוחם, ועוד וכי אם לא נזכר אנחנו אין למי להזכיר והלא כמה מקטרגים ומסטינים יש מכל עבירה ועבירה, וכו' עכ"ל, ולמשנ"ת הרי עיקר הצלתנו הוא במה שאנו מתפללים על כבודו יתברך ולכן תקנו לנו קדמונינו תפלות אלו.

אלא שהדורות מתמעטין והולכין ולהרות לבקש על כבוד מלכותו יתברך לבד ולא על חפצנו הוא למעלה מערכינו ולרוב בני אדם הוא כמעט דבר שהוא בבחינת 'בפיו ובשפתי כבדונו ולבם רחק ממנו', ומכל מקום רצונו יתברך ונחת רוח לפניו שאנו בדור אחרון מבקשים על כבודו וגדלו ותפארתו אפי' שאנו רחוקים בלבנו בזה.

וכמו ששמעתי מהגאון הצדיק ר' דן סגל שליט"א שחז"ל אמרו בגמ' ראש השנה אמרו לפני מלכיות וכו' שהגם שאינו אלא 'אמירה' שהוא כאמרא של בגד שהוא חיצוני ביותר, וגם הוא מתקבל ברצון אבל כמוכן לפי גודל וערך הבקשה של מלכיות כן תגדל ערך העמידה לפניו ביום זה.

כשהאדם מבקש רק על קרבתו יתברך שרוצה באמת ובתמים רק הדבקות בו יתברך הוא בקשת המלכיות ונראה שכל אדם הרי יודע בנפשו שהחיים האמיתיים והנצחיים השלמים הם החיים שהם בדבקות ביוצרינו ובוראינו כמש"כ המסלול ישרים בתחלת ספרו 'כי רק זה הוא הטוב וכל זולת זה שייחשבוהו בני האדם לטוב אינו אלא הבל ושוא נטעה', ולכן כל מי שטעם טעם של תפלה ברגשות קדש או למוד התורה בעונג אמיתי של בחינת מתרפקת על דודה יודע שאין לנו בעולמינו אלא חיים מאושרים אלו, אלא שהיצר מרחיק את האדם ומשכיחו

איתא בירושלמי (ר"ה פ"ד ה"ח) בטעמא דתוקעין במוסף ולא בשחרית 'ריב' בשם ר' אלכסנדר שמע לה מן הדא (תהילים י"ז א') שמעה ה' צדק זו קריאת שמע, הקשיבה רנתי זו רינון תורה, האזינה תפילתי זו תפלה, בלא שפתי מרומה זו מוסף, מה כתיב בתריה מלפניך משפטי יצא, א"ר אחא בר פפא קומי ר' זעירה שנייא היא שמצות היום במוסף, א"ר תחליפה קיסריא קרייא אמר כן (במדבר כ"ט) יום תרועה ועשיתם, ר' לעזר בר' יוסה בשם ר' יוסי בר קצרתא בכל הקרבנות כתיב והקרבנתם וכאן כתיב ועשיתם אמר להן הקדוש ברוך הוא מכיון שנכנסתם לדין לפני בראש השנה ויצאתם בשלום מעלה אני עליכם כאילו נבראתם בריה חדשה' ע"כ.

והנה צ"ב אמאי המוסף חשיב בלא שפתי מרומה יותר משאר התפלות, ועוד צ"ב מה זה מה שאמרו חז"ל 'מכיון שנכנסתם לדין לפני בראש השנה מעלה אני עליכם כאלו נבראתם בריה חדשה' והרי בפשטות נכנסתם לפני לדין הוא לא מדעת ישראל אלא כל העולם עוברין לפניו כבני מרון וגם ישראל נכנסים לפניו לדין, ומ"ט יש בזה שכיון שנכנסתם לפני לדין מעלה אני עליכם כאלו נעשיתם בריה חדשה, וגם איך נלמד כל זה מועשיתם עולה.

יבואר שעיקר עבודת ר"ה הוא קבלת עול מלכותו עלינו

הנה איתא בחז"ל גם לדרוש מהאי קרא דועשיתם עולה שיעשו עצמם עולה לפניו ולכן בעיני ביקור ד' ימים קודם ר"ה לבקר המזומין שבנו כדי שנוכל להיות עולה תמימה לפניו יתברך.

והנה במה אנו מקריבין עצמינו לפניו יתברך גילו לנו חכמינו ז"ל שבאמירת מלכיות זכרונות ושופרות אנו מקריבין עצמינו לפניו יתברך כעולה תמימה וזה ענינו של השופר המליך הקב"ה עלינו ומקבלין עלינו את הדין ואת המלכות ובוה אנו זוכין בדין.

ומה שאמרו כיון שנכנסתם לפני בדין היינו שאנו מכניסים עצמינו בדין שבזה שאנו ממליכין עלינו את בוראינו אנו מבקשים את הדין שהרי מלך במשפט יעמיד ארץ וכיון שאנו מבקשים את הדין בזה גופא הקב"ה עומד מכסא דין לכסא רחמים.

והנה כל התפלות בראש השנה תקנו להתפלל על כבוד שמים וזהו הקרבן שאנו מקריבין לפניו שאין אנו רוצים אלא כבודו יתברך ואע"פ שהרבה צרכים יש לנו שצריכים לבקש ולהתחנן עליהם מכל מקום אנו מקריבין כל מאויינו למענו יתברך, אע"פ שאנו רחוקים וחלשים ודלים בתורה ומצוות ואיך תקובל בקשה זו מאתנו לפניו מכל מקום רוצה הקב"ה מאתנו עבודה זו וכמו שאמר הפייטן בפיוט יום הכפורים 'עוגמי נפש דלי מעש שבעי רוגז והיא תהלתך'.

ושמעתי מהגאון הגדול ר' משה שפירא זצ"ל בענין אמירת המלכיות בראש השנה דעיקר כוונת הדין והמשפט הוא כדי להעמיד מלכותו יתברך בעולם כדכתיב מלך במשפט יעמיד ארץ ולכן מאחר ובר"ה הקב"ה מלך על העולם שבו ברא את האדם וכתבי ויהי בישורון מלך בהתאסף ראשי עם שעל ידי האדם המכיר מלכותו נקבע מלכותו בעולם לכן בכל שנה בראש השנה הקב"ה מעמיד מלכותו על ידי

של עבודה זרה מגיע לשם דהיינו שהפגם של הנחנה מעבודה זרה אינה מגעת למי שנהנה הנאת קדש מהע"ז.

כוונתו שהאיסור לרחק מעבודה זרה הוא משום לא ידבק בידך מאומה מן החרם שלא יגיע אליו דבר מעבודה זרה ודבר זה אינו אסור כשמתקרב להקב"ה על ידי הנאה זו וזה כוונתו שאין הפגם

והותירך ה' לטובה וגו' כי ישוב ה' לשוב עליך לטוב, פי' שיהי' לך עוד יתרת וריווח בהטובה גדולה אשר תקבל והוא כי הקב"ה יהי' שש ושמה שיכול לעשות רצונך ואתה תקבל שכר על ששמחת את ה' לקבל ממנו טובותיו הרבים, ואמר עוד כי תשמע בקול ה' אלקיך, זהו מר"ה ואילך אחר ששמע בקול ה' הוא קול השופר או יעלה למה שהוא אפשרת כל המעלות והוא כי לעיל כת' בכל לבבך ובכל נפשך דמנען חיך ונהי שהכוונה היינו עד עה"ב מ"מ יש בו שום כוונה, אמנם עתה אומר בכל לבבך ובכל נפשך סתם כי אינו חפץ בתשלום גמול לכן לא הזכיר שום גמול בכאן והבן כל זה כי הקצרת' עכ"ל, ומבואר בהקבשה בראש השנה צריך להיות שאין רצונו אלא קיום המצוות בלבד כדכתיב אחת שאלתי מאת ד' אותה אבקש וגו' והוא גם כן בכלל בקשת המלכויות.

ובזה שכל בקשתו והצפו אינו אלא על שיהא ניכר מלכותו עלינו שכל מעשיו יהיו גילוי כבוד מלכותו, הרי הוא זוכה ליזכר אצרכו עוד, וזה כוונת הכתוב כי מידי דברי בו שיהא דבורינו בו דהיינו עובדו ועבור שרצונו לראות את מלכינו בזה זוכה לזכר אצרכו עוד ורחם ארחמנו נאום ד'.

תשובה מאהבה וזדונות נהפך לזכויות

והנה כתב ההפלאה בפירושו הגמ' ר"ה דף ט"ו למה תוקעין ומריעין כשהן יושבים תוקעים ומריעין כשהן עומדים כדי לערבב השטן ופירש' שלא יטטון, כשישמע ישראל מחבבין את המצוות מסתתמין טענותיו, עכ"ל, והקשה וכו' מפני שישראל מחבבין את המצוות יתירא השטן להגיד להם פשעם, ותיירץ עפי"ש חז"ל שכשעושים תשובה מיראה או הזדונות נעשות שגגות וכשעושים תשובה מאהבה אז הזדונות נהפכות לזכויות, וזה שכיוון רש"י שכשיראה השטן שישראל מחבבין המצוות היינו שהם שבים במצות תקיעת שופר מאהבה או יסתמו טענותיו כי יתירא לחשב לפני הקב"ה העוונות של ישראל מאחר שידוע שהקטאים נהפכות להם לזכויות ולמצוות, עכ"ל.

וכ"כ בטעמי המנהגים בשם מרזא הרעק"א זצ"ל, דתקיעת שופר שתוקעין בחביבות המצוה מאהבה היא מערבת את השטן כדי שלא ירבו זכויותיו.

ור"ה שחל להיות בשבת הרי השבת כולה מנוחת אהבה והרי כל דינין מתעברין מינה בשבת וכמו שכתוב בזהר הקדוש שאומרים בנוסח ספרד לפני מעריב של ליל שבת שהרי כולה אהבה ואם זוכה בשבת לקיים המצוות באהבה ובשמחה זוכה שמתהפך הכל לטובה.⁸

והנה כשמבקשים על רצונו בקרבנו יתברך הוא תשובה מאהבה ובה זוכה שזדונות יתהפכו לו לזכויות וצריך לבקש הבקשה שבסליחות 'מול את לבבנו לאהבה את שמך כמו שכתוב' וכו' בתחנונים גדולים ובשפיכת הנפש כדי שזוכה להרגשה זו ובה אפשר להפוך כל הראש השנה להיותנו עולה תמימה אליו יתברך ובה נזכה בדין.

וזה כוונת הירושלמי 'בלא שפתי מרמה זה תפלת מוסף של ר"ה', והיינו טעמא משום דבתפלה זו אנו מקריבין עצמינו עולה לד' יתברך שהרי כתיב ועשיתם עולה בקרבן מוסף זה, והיינו שמקריבין עצמינו עולה וכשמגלה דעתו ורצונו שכל מאוויו אינו אלא להתקרב אליו יתברך וזהו תשוקתו הוא בלא שפתי מרמה, שהרי כל העולם הוא שקר שאין בו דבר קיים וכשמבקש על עניני העולם הזה יש בזה שפתי מרמה אבל כשכל בקשתו הוא מלכותו יתברך והוא בוקע מפנימיותו שהרי מקריב עצמו עולה הרי הוא בלא שפתי מרמה.

ביאור החתם סופר על תשובה מאהבה שזדונות נעשו לו זכויות

ובחתם סופר בסוף פרשת כי תצא כתב וז"ל 'כי קמו בי עידי שקר ויפת חמס, והנה ביום הדין עומדים ב' מיני עדים על האדם א' נשמתו ואיבריו, ב' ס"ם ושלוחיו, הנה השב בתשובה שלימה קודם שיקרב למשפט וכבר נתהפכו לזכויות ע"כ יבואו עדיו נשמתו ואבריו ויעידו שביום פלוני הלכנו לבהכ"נ ובהמ"ד אעפ"י שבאותו יום הלכו

לטרטאיות מ"מ כבר נתהפך לזכות ונעשה ממנו הליכה לבהמ"ד ע"כ המה מעיד'י' הלכנו ביום פלוני לבהמ"ד, ובאו עדי ס"ם ושלוחיו ומזימים אותם הרי עמנו הייתם ביום פלוני בבית טרטיאות והיינו קמו עדי שקר שלוחי ס"ם והמה מפחים עלי חמס שאני עד חמס היינו עד זומם ואמת הוא שהייתי עד זומם בזה במה שאמרתי שהייתי באותו היום בבהמ"ד לולי שהאמת'י באמונה שלימה לראות בטוב ה' בארץ החיים ע"י התשובה לולי שהי' זה אצלי באמונה אומן הייתי באמת עד זומם, אך יען שאני מאמין שהתשובה מהפך בית טרטיאות לבהמ"ד הנני עד אמת, ואמר ואזכרה באהלו זבחי תרועה אשירה ואזמרה לה' ע"ד שאמר מלאכי השרת לפני הקב"ה מ"ט אין ישראל אומרים הלל בר' ויהי"כ ואמר הקב"ה ספרי חיים וספרי מתים פתוחין לפני ויאמרו שירה ערכין שהכוונה שהי' להם לומר שירה על שביום זה יתהפכו עוונותיהם לזכויות אך אינם בטוחים בזה כי הדבר שקול וספרי חיים של צדיקים הנקרא' חיים ושל רשעים גמורים הנקרא' מתים פתוחים, ואין יאמרו ישראל שירה והלל ואמנם כל בעל תשובה שידוע בנפשו שהוא בעל תשובה ויתהפכו זדונותיו לזכויות הוא יאמר שירה ע"כ אמר ואזכרה באהלו זבחי תרועה בר' ואשירה ואזמרה לה' באמירת הלל' עכ"ל.⁹

ושמעתי מידידי ש"ב הגאון המופלא ר' משה מייט שליט"א ששמעתי מי ששאל למור הגאון הגדול ר' דוב לנדו שליט"א במי שמרובה שוה"ל למות בטבעיה וכדומה האם חייב לעשות כל מאמצים להציל עצמו או שילא יעשה מאמצים כדי לחיות שהרי יוכל להרהר בתשובה אלא ישוב בתשובה וישקוט ממאמציו להצלת נפשו וחשב רגע כמימרא ואמר הגאון הגדול שליט"א האם תשובה לוקח זמן, שהרי כשמחליט לעשות מה שצריך ומה שרצונו יתברך הרי הוא שב בתשובה וזהו התשובה ההחלטת לעשות רצונו יתברך והוא לשוב אל חיקו של מקום וזה במחשבה אחת קטנה הרי הוא חוזר ושב לבוראו.

ההכנה ליום הדין הוא למה שאנחנו זוכים לעמוד לפניו יתברך ביום ר"ה ולזה צריך הכנה רבה

שמשעבד עצמו וממונו לה', ועל כן כשצפה משה שהביכורים עתידין ליפסק, עמד והתקין לישראל שיהיו מתפללין שלש פעמים בכל יום, והם כנגד שלש תיבות 'נשתחוה ו'נכרעה' ו'נברכה', והיינו שהתפילה הוא באמת עיקר ההשתעבדות, כאשר עשה משה שהיה מוחלל לה', ככתוב בריש"י בפסוק (שם פס' יב) 'ויחי ידיו אמונה', ויהי משה ידיו באמונה פרושות לשמים בתפילה נאמנה ונכונה,

שלש פעמים בכל יום, לפי שהביב התפילה לפני הקדוש ברוך הוא מכל מעשים טובים ומוכל הקרבנות, שכן כתיב (שם קמא, ב) תכון תפילתי קטורת לפניך משאת כפי נשמת ערב, עכ"ל, וצ"ב מה ענין התפילה לביכורים. וידוע כי עיקר מצות ביכורים להפירות שהכל שלו ואנו כעבדים העושים בשל רבו, ועל כן ראשית הכל שראשית כל פרי מגיע אל האדון, וזו היא ההשתעבדות האמיתית

במדרש תנחומא פרשת תבוא בפסוק 'היום הזה ה' אלהיך מצוך לעשות' כתב וז"ל 'זהו שאמר הכתוב (תהלים צה, ו) בואו נשתחוה ונכרעה נברכה לפני ה' עושינו, והלא כריעה ככלל השתחויה והשתחויה בכלל כריעה, ומה תלמוד לומר 'נשתחוה', 'נכרעה', 'נברכה', אלא צפה משה ברוח הקודש וראה שבית המקדש עתיד ליחרב והביכורים עתידין ליפסק, עמד והתקין לישראל שיהיו מתפללין

8 בעניני ראש השנה שחל בשבת

דברים נפלאים מ' שלמה קלוגר זצ"ל בחכמת שלמה
וה'ל בגלגל השו"ע, סוף ס' תקצ"ב, והנה המנהג בקצת מקומות כשהחל ראש השנה בשבת אין נופלין ומריעין בעלינו, וביום הכיפורים נופלין, ויש שאף ביום הכיפורים בשעת עבודה נופלין ובעלינו אין נופלין, והנה לכאורה הוא מחוסר טעם כלל, מה ענין נפילת מריעים בעלינו חילוק בין שבת לחול.

ואחר כשנתיישבתי בדעת אמתית מנהג של ישראל תורה היא, וכן ראו לעשות, ויש בו תרי טעמי, שהעיקר הטעם מה שנופלין בראש השנה ויום הכיפורים על פניהם, ולא בכל השנה, היינו מוכח שלא יהו כדוברי שקרים לפני יתברך שאומרים ואנחנו מריעים ואין עושים כן, ובלחש אי אפשר, שיהיה הפסק בתפלה ויצטרכו לעקור ממקומם, לכך תקנו שיהיו נופלין בחזרת השליל ציבור, ועכ"פ לא יהיה מתיחו כשיקרא כיון דעושין כן פעם אחת, רק בדכל השנה אין מדקדקין על זה, רק בראש השנה דהדין קשה בלי ליתן פתחון פה להם.

וכמו כן בענין לדיין בנוסח התפלה, מה שנשמרים בזה בראש השנה יותר מכל השנה, כן הכא נמי בזה. ולכן תינח בחל בחול הדרשות לשטן לקטרג וכו' קשה אז, לכך צריך ליהרר שמירה יתירה בזה, אבל בשבת כיון דאין תוקעין בשופר, והיאך לא חששו חז"ל דלא יערבב שטן, ובעל נחלין בחזרת השליל ציבור, כחו קשה ואין בידו לקטרג, וכמו שכתב גם היערת דבש [ח"ב דרוש א ד"ה אבל באמת] כן, ואני בדרוש לשנת תקצ"ה, ולכן אין צריך ליהרר בזה [כמו] בכל השנה. אך ביום הכיפורים גבי עבודה, דשם באמת היו מריעים ולא מוכח מחזי כשיקרא, ולכן מה לי שבת מה לי חול, כמו שהיה אז כן עושין גם אנחנו. אבל בעלינו שאין נופלין בכל השנה, רק בראש השנה מוכח מחזי כשיקרא, לכך בשבת אין מדקדקין על זה.

נופלין. כן נראה לי ליתן טעם למנהג הזה, והוא נכון לפענ"ד, ודו"ק.

⁹ ויעני' בדרשות חתם סופר (כרך א' דף י"ט) ברכי נפשי וגו' אמרו חז"ל סוף פרק יום הכיפורים גדולה תשובה שדוחה לא תעשה שכתובה דכתיב לאמור ה' ישלח איש את אשתו וגו' והיתה לאיש אחרי השוב אליה עוד וגו' ואת זנית רעים רבים ושוב אלי נאום ה', והקשה בספר תוספות יום הכיפורים מאי אולמיה דתשובה היא כל עשה דוחה לא תעשה והכי נמי מצוות עשה של ושבט עד ה' אלקיך דוחה לא תעשה דלא יוכל בעלה הראשון אפטר שלחה לשוב לקחתה עיין שם, ולפי עניות דעתי קשה עוד כיון דכתיב ואת זנית רעים רבים אם כן ליכא אלא זנות וליכא כלל לאו דלא יוכל בעלה הראשון וגו', והנראה לעניות דעתי דהנה על דרך משל גרושה שהולכת ומתקדשת לאחר על תנאי אם יתציה לי בעלי הראשון אזי לא יהיה קידושין מעיקרא והיו כל בעילות זנות הנה מדין התורה היא מותרת לבעלה הראשון וכל בעילות השני המה בעילות זנות, והכי נמי הלא השב מאהבה נעשים לו זדונות צריכות וכל זאת נבילה שאכל ליה כאלו אכל קרבן פסח בירושלים וכדומה, נמצא שהעבירה שמכונה כנבעל לבעל אחר הוה ליה על תנאי שאם ישוב אין כאן עבירה ונשואין לבעל אחר כלל רק בעילת זנות הוה ואין צריך לדחיית עשה את הלא תעשה כלל אך השב מיראה שאז הזדונות נעשים רק שגגות ולא נעקרו הקידושין למפרע לזה צריכים לומר שהעשה דוחה לא תעשה והשאת מיושב קושיית תוספות יום הכיפורים הנ"ל דבעלמא עשה כהאי גוונא אינו דוחה את הלא תעשה משום שבידו לעשות באופן שלא יצטרך לדחות שהרי יכול לשוב מאהבה ואפילו הכי הקב"ה מקבל תשובה והיינו דקאמר לאמור ה' ישלח איש את אשתו וכו' ואת זנית רעים רבים רצה לומר לא תעשה לא יהיו אלא זנות בעלמא ואפילו הכי ושוב אלי נאום ה' היינו מיראה והטעם לזה שהקב"ה עובר על לא תעשה לקבלו מיראה.

ועניין פריסת הידים הוא להראות שכל השגת מה שבעולם הזה הוא על ידי הידים שהם הכלים שאתם האדם משיג כל מה שצריך וכשנושא את ידיו לשמים הוא אומר שכל מה שהשיג בידיו אינו אלא מן השמים, גם ידוע שהידיים עסקניות והם צריכים נטילת ידים והיינו שצריך להגביהם כמו שאמרו בגמ' שהנוטל ידיו צריך להגביה ידיו למעלה וכמו שכתוב וינטלם וינשאם כל ימי עולם, דהיינו להגביה הידיים למעלה לומר שהכל ממנו יתברך, וזה גם ענין הבכורים להכיר שהכל מלפניו, על כן התקין לישראל שלש תפילות בכל יום, ועל כן אמר משה לישראל (דברים כו, טז) 'היום הזה ה' אלהיך מצוץ לעשות', ר"ל אם כי מצות ביכורים אינו נוהג רק לאחר שבאו לארץ, אבל מצד מצות תפילה שפיר תוכלו לקיים גם ביום הזה, כי בפרשה זו מרומז גם מצות תפילה כמו שאיתא שם במדרש (תנחומא, תבואה א) בפסוק 'בכל לבבך' (דברים כו, טז) וזה לשונו הרי הכתוב מזהיר את ישראל ואומר להם בשעה שאתם מתפללים לפני הקדוש ברוך הוא לא יהיה לכם שתי לבבות, אחד לפני הקדוש ברוך הוא ואחד לדבר אחר, יעיי"ש, ועפי"ז יובן היטב כל דברי המדרש, וכבר ראיתי עוד שפירשו כעניין זה.

עיקר הכוונה בתפלה היא ההכנעה

ויעניין במהר"ל שכתב שזה מה שאמרו צריך לכוון רגליו בתפלה וענינו הוא להראות שאין ביד האדם לעשות דבר בלא נטילת רשות וכח מהקב"ה וכשעומד בתפלה צריך להראות שכל מגמתו אינו אלא להבורא כל העולמים. והנה הרמב"ם ידע ששמצאנו בתפלה וכמו שאומרים בנשמת יודינו פרושות כנשרי שמים' הוא משום שהידיים הם הכח שנתן הקב"ה באדם כדי לפעול עינים ולעשות ובוזה יש חשש של כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה, ולכן פורשים ידיים לשמים לומר אין בכוחנו כל כח הכל מאתו יתברך, וזה מה שאמר אברהם 'הרימותי ידי אל ה' וגו' ולא תאמר היד אני העשרתי את אברהם, ומבואר בהתפלה היא במקום בכורים כדי להכיר שהכל מאתו ית' ועדיין צריך ביאור משום שיש עוד מצוות ששרשי המצוה שלהם הוא כמו הבכורים והוא מצוות פדיון הבן ומצוות הפרשת תרומה וחלה שהכל הוא הראשית להראות שהכל מאתו יתברך, וכן מצוות נטע רבעי יעניין ברמב"ן פרשת קדושים שכתב שענינו שראשית הפירות להביאם להקב"ה, וא"כ צריך ביאור למה הבכורים הם המצוה שהתפלה ניתנה במקומם בזמן שנחרב הבית. ועוד קשה שהרי אמרו בברכות דף כ"ו ע"ב דתפלות אבות תקנום או כנגד תמידין תקנום ובמדרש מבואר דמשה רבינו תקן לישראל התפלות במקום בכורים.

ביאור מה שהבכורים הם הקרן שהמקריב עומד

לפניו יתברך במקדש

ואשר נראה לכאורה בזה דמצות בכורים שונה משאר המצוות שהם ראשית שהבכורים מובאים לפני ד' במקדש וביותר שהבעלים עצמם מצויים לקרא מקרא בכורים לפני ד' וגם הנתן בכורים שהוא התנופה לפני ד' ואע"פ שבשאר קרבנות יש תנופה לפני ד' אבל הבכורים שהוא כל הבכורים יש בו תנופה משא"כ בקרבנות אין בו תנופה אלא בחזה ושוק וכן יש בו חיוב השתחויה לפני ד', ונמצא שהבכורים נעשים לפניו ית' וההכרה הזאת שהכל מאתו נעשה לפניו ית', ולכן התפלה שהיא לפניו ית' הוא במקום הבכורים ששלש תפלות ביום הם עמידה לפניו שהכריעה והשתחויה הוא בעמידה לפניו דווקא וכן השלש ראשונות והשלש אחרונות והשלש פסיעות אינו אלא בעמידה לפניו דווקא ולכן התפלה דומה למצוות בכורים. ומשה רבינו תיקן לישראל התפלה שהיא לפני ד' ולכן הפסוק של נשתחוה נכרעה נברכה לפני ד' עושינו הוא התקנה שמשא רבינו תיקן לישראל במקום בכורים והיינו דהשתחויה הוא משום שהתפלה הוא לפני ד' ולפני ד' צריך השתחויה וזהו הג' תפלות שתיקן נשתחוה נכרעה נברכה שהם ג' תפלות לפני ד' עושינו וזה מה שהוסיף משה רבינו על תקנת האבות.

תפלת ראש השנה היא יתירה על כל השנה בעמידה לפניו בקרבה גדולה

והנה איתא במדרש תהלים מזמור ק"ב על הפסוק פנה אל תפלת הערער ולא בזה את תפלתם, וז"ל 'דבר אחר פנה אל תפלת הערער, אמר ר' יצחק כלפי הדורות אמרו, שאין להם לא נביא ולא כהן מורה צדק, ולא בית המקדש שיוכר עליהם אלא תפלה אחת נשתירה להן שהם מתפללין בראש השנה וביום הכפורים, אל תבזה אותה מהם, שנאמר ולא בזה את תפלתם תכתב זאת לדור אחרון ועם נברא יהלל יי, וכי עד עכשיו עתידה אומה אחרת להבראות, שהוא אומר ועם נברא, אלא אמר ר' יהודה בר סימון זה דורו של מרדכי שנבראו כבירה חדשה, ורבינו אמרו אלו הדורות שחייבין במעשיהם הרעים, ובאין ועושים תשובה ומתפללין לפניך בראש השנה וביום הכפורים, ולפי שהם מחזשים את מעשיהם, הקדוש ברוך הוא בורא אותם ברייה חדשה, ומה להם לעשות, יש להם ליטול את רגליהם בידיהם ולולביהן וערבי נחל והדסים להלל אותך, הוי אומר ועם נברא יהלל יי'.

וצ"ב מ"ש תפלה של ר"ה ויוה"כ מכל תפלות השנה שלא נשתירה להן אלא תפלה זו ועל זה התפלל דוד שלא תבזה את תפלתם.

ולכאורה נראה דהנה תנינא בראש השנה דף ט"ז ע"א בארבעה פרקים העולם נידון בפסח על התבואה בעצרת על פירות האילן בראש השנה כל באי העולם עוברים לפניו כבני מרון שנאמר (תהלים ל"ג) היוצר יחד לבם המבין אל כל מעשיהם ובהג' נידון על המים.

וכבר העיר במהרש"א שהמשנה לא אמרה שבר"ה נדון האדם כשם שאמרו בפסח על התבואה אלא כל בני העולם עוברים לפניו כבני מרון, וצ"ב למה שינתה המשנה הדין דר"ה משאר המועדים.

והנה בר"ן על הרי"ף ראש השנה דף ג' מדפי הרי"ף עמוד א' כתב וז"ל ויש לשאול למה אדם נדון בר"ה יותר מבשאר ימים דבשלמא שאר דברים דהיינו תבואה ופירות האילן ומים כל אחד בזמנו נדון כדאמר' בגמ' דפסח זמן תבואה הוא ועצרת זמן פירות האילן וחג זמן גשמי שנה אבל אדם למה הוא נדון בר"ה יותר מבשאר ימים, ותירוצו דבר זה למדנו מדרגסין בפסיקתא (פספסא כ"ג) בשם רבי אליעזר בפסוק דרשו ה' בהמצא דתניא בעשרים וחמשה באלול נברא העולם ולפי זה הא דתניא בגמרא דרבי אליעזר אומר בתשרי נברא העולם על גמר ברייתו קא אמרין דאדם הראשון שבו נגמר העולם נברא ביום ששי דהיינו באחד בתשרי וגרסינן תו התם בפסיקתא נמצא אומר בר"ה נברא אדם הראשון שעה ראשונה עלה במחשבה שניה נתייעץ עם מלאכי השרת בשלשה כנס עפרו בד' גבלו בה' רקמו בו' עשאו גולם בז' ורק בו נשמה בח' הכניסו לגן עדן בתשיעת נצטוו בששית סרה בנשמה עשרה נידון בשתים עשרה יצא בדימוס אמר לו הקדוש ברוך הוא זה סימן לבניך כשם שעמדת לפני ביום זה יוצאת בדימוס כך עתידין בניך להיות עומדים לפני ביום זה ויוצאין בדימוס וכל זה אימתי בחדש השביעי באחד לחדש ומכאן סמך למה אדם נדון בר"ה יותר מבשאר ימים ואף בשמים יש אות שמול החדש הזה מאזנים כי בו פלס ומאזן משפט לה' ולפ"ז הא דאמר' בפרק ראווה ב"ד (דף כז א) כמאן מוצלין האידינא זה היום תחלת מעשיך זכרון ליום ראשון כמאן כרבי אליעזר על יצירת אדם קאמרין אבל בכ"ה באלול תחלת בריאת העולם הוא ולכן נהגו בברצלו"ה וגלילותיה להשכים באשמו' הבוקר בכ"ה באלול, עכ"ל.

ונמצא שבריאת האדם היה בר"ה, לכן גם דינו הוא בר"ה וכמו שבבריאת האדם היה נדון אם יברא או לא יברא בכל ר"ה יש דין אם לברוא האדם מחדש והוא בריאת האדם כמעשה בראשית ולשם כך האדם עומד לפניו יתברך כדי שיוכל לברוא אותו מחדש וזה זכרון ליום ראשון. וזה מה שאומרים בתפלה היום הרת עולם דהיינו היום הריונו של עולם דהיינו יצירת העולם מחדש ובכל שנה

אנחנו נבראים מחדש והדין הוא לראות מי הוא היכול למלאות התפקיד שהקב"ה רוצה לתת לבריאה החדשה. והמצב הזה שהאדם עומד לפני ד' אינו אלא בר"ה וביום הכפורים וכן אמרו בר"ה דף כ"ז ע"א כיון דלזכרון קא אתי כלפנים דמי, ופירש רש"י שופר נמי, אף על גב דלית ביה משום חוטא כל יקריב, ולית ביה משום חוטא כל יתנאה, כיון דלזכרון קא אתי כבגדי כהן גדול שלפנים דמי, עכ"ל, ומבואר שבר"ה שהאדם נזכר לפניו יתברך כעומד בקדש הקדשים דמי.

ושונה הדין בשאר המועדים מר"ה דבשאר המועדים אינו מוהות היום שפסח אין מהותה וענינה הדין על התבואה אבל היו"ט של ר"ה הוא במהותו יום בריאת האדם וכל שנה מתחדש מחדש ענין זה ולכן האדם צריך לעבור לפניו לראות אם יברא מחדש.

בביאור למה לא חייבה התורה לעלות לרגל בר"ה

ויוה"כ

ושמעתי להעיר למה לא חייבה תורה לעלות לרגל בר"ה ויוה"כ שהם המועדים המקודשים ביותר וכמו שחייבה תורה בכל הרגלים לעלות לרגל להשיג קרבת ד' באותם הימים בבית המקדש ובר"ה ויוה"כ לא נתחייבו בזה ואפשר שבר"ה ויוה"כ הקב"ה מגיע אל ישראל ומתקרב אלינו ואי"צ לעלות לרגל כדי להשיג קרבתו, וכ"כ בשפ"א. ויעניין בטורי אבן ר"ה ט"ז שהקשה למה אומרים הלל בכל יום הרי לר"י ולר"נ יש דין בכל יום א"כ לא נימא הלל במועדים שהרי ספרי חיים ומתים פתוחים לפניו.

ובספר ירח למועדים יישב על פי הנ"ל שהדין בר"ה הוא שהאדם נברא מחדש וצריך לעמוד לפניו ולכן הספרי חיים ומתים הוא באופן אחר שאין כאן אדם קיים אלא אם לבראותו מחדש ואין חזקה קמא ולכן הדין שכל ר"ה ויוה"כ הוא מכניע האדם במדה כזו שאי אפשר לומר הלל.

ויעניין מהרש"א (סוטה מ"ב) שכתב וז"ל 'ארבע כתות אין מקבלים פני שכינה כו' כת לצים שנאמר משך ידו את לוצצים, ופי' הכתוב תחלתו יום מלכנו שהוא ר"ה ויוה"כ או לעתיד ביום הדין שאז הקדוש ברוך הוא מלכו של עולם החלו שרים לבקש רחמים מלפניו יתברך ומלך העולם משך ידו מן הלצים שלא להכניסם כלל במחיצתן אפילו במקום הדין'.

ומבואר ג"כ שהאדם נכנס בר"ה לפניו מן המחיצה ולא כל אדם וזכה לכך ומי שזוכה לכך יכול לבקש רחמים לינצל מן הדין הגדול.

וזה מה שכתב בדרשות מהר"ח מוואליץ על הפסוק סמר מפחדך בשרי וממשפטך יראתי, דסמר מפחדך הוא על מה שהאדם עומד לפניו יתברך ומי שהיה צריך לעמוד לפני האר"ז ז"ל שהיה יכול לראות כל אחד מה שעשה היה מתירא פחד גדול, וזכורני כשהיו נכנסים למרן בעל הקהלות יעקב וצ"ל היו מתמלאים פחד ורעדה, כל שכן שאנחנו צריכים לעמוד לפניו יתברך צריך לשכח ולהתבייש בושט גדול וגם מהמשפט יראתי דמעצם המשפט שדנים האדם יראתי.

ואמרו בראש השנה (דף י"ב:) בראש השנה נפקדה שרה רחל ורחנה, בראש השנה יצא יוסף מבית האסורין, ולכאורה מה שאמרו נפקדו שעלה וזכרונם לפניו לטובה וכ"כ רש"י וכ"כ בהגהות החתם סופר בהגהות לשולחן ערוך סימן תקפ"ב וצ"ב דמי לא נפקד כהיום הזה שכל מי שנפקד בורע של קיימא נפקד בראש השנה.

וצריך לומר שבראש השנה שהקב"ה בורא האדם מחדש אין חזקה קמא והכל יכול להשתנות, ואפשר לעשות מאדם שלא היה באפשרותו לילד כמו שחז"ל דרשו ולשרה אשת אברם לא היה וולד אין לה בית ולד והקב"ה ברא אותם מחדש וחז"ל לימדנו שכל אחד בראש השנה יכול להשתנות ולהעשות בריה חדשה.

ושמעתי מתלמידי חכם מובהק ששמע מבחור שהתפלל של ראש השנה הפכוהו לאדם אחר והיה קודם ראש השנה סתום וחתום מלהבין התורה ואחר ר"ה נפתחו מעיניו החכמה ונעשה תלמיד חכם.

בענין שההודאה היא הדרך לקבלת הישועה וחיוזק לאמירת פסוקי דזמרא

הפסוקי דזמרא מכריזין כל המקטרגים המונעים את התפלה מלעולה

וכתב בספר מטה משה סימן נ"ג וז"ל 'ואתה דע לך כי מן הארץ ועד לרקיע אין שום מקום פנוי אלא הכל מלא גדודים והמונים יש מהם טהורים ובעלי חסד ויש למטה כמה בריות טמאות מזיקות ומקטרגות וכולם עומדים ופורחים באויר ואין מן הארץ עד לרקיע מקום פנוי אלא הכל מלא המונים המונים מהם לשלום מהם למלחמה מהם לטובה מהם לרעה מהם לחיים מהם למות, וכל המחנות האלו בין השמים והארץ דוגמא ההולך בדרך מקום סכנה כך תפלתו של אדם עוברת בין אלו הכחות ועולה לרקיע אם יש בו זכות לא יפגעו לסטים בתפלתו ואם אין בו זכות כמה פגעים ומשחיתים פוגעים בהם בדרך לפיכך על דרך זה תקן דוד המלך ע"ה הזמירות כדי לפנות דרך לתפלה לעבור כי כל אותן הכחות הן כמו ענן מעכבים לעלות התפלה וכשכבד דוד המלך ע"ה והתקין הזמירות בהיות אדם מסדר אותן הזמירות אוי מסתלקים והולכים להם אותם המשחיתים והמעכבים ונקראו 'זמירות' מלשון מזמר שנאמר (ישעיה יח ה) 'יכרת הזוללים במזמורות' לכן צריך ליהרר שלא לדבר בין הזמירות הללו עד אחר תפלתו י"ח ולכוון מחשבתו כראוי שלא יתערב תפלתו ואל סח בנתיים נתבטלה המונה וחוזרים אותם גדודים לערוך מלחמה אתו לעכב תפלתו וזה שאמרו בירושלמי השם בין ישתבח ליוצר אור עבירה היא בידו וחוזרים אותו ממערכי מלחמה ר"ל אותם גדודים אשר המה מערכי מלחמה שכבר התחפרו בפסוקי דזמרה ואם שח חוזרים מאותן מערכי מלחמה לעכב תפלתו, עכ"ל. וק"ו אנו יתמי דיתמי שכמה חטאים גדולים ומלאכי חבלה שנבראו בחטאנו מקיפין אותנו מכל צד ומפריעים לקבלת תפלתנו כמה צריכים להזהר בפסוקי דזמרה.

והנה צ"ר אליהו לאפיאן זצ"ל אמר כשקרא תהלים פסוק בפסוק על הפסוק הקשיב אל רעתי כי דלותי מאוד הצליני מרודפי כי אמצו ממני היינו שהרודפים הם נעשו מעוותות לכן הם נקראים רודפי כי אמצו שהם נעשו חזקים הם ממני אני עשיתם חזקים וגוראים על ידי חטאי הרבים.

וראה מה שכתב בלקט יושר חלק א (או"ח עמוד י"ז ענין ד') וזכורני שלא היה מקפיד אם לא היה מתפלל ק"ש של שחרית כוונתי, אפי' אם עמד קודם עמוד השחר כגון בסליחות או מ"ח אלול עד סליחות. מ"מ היה מניח טו"ת קודם ברוך שאמר, [אף על פי שבשאר ימות השנה היה מניח טו"ת קודם עוטר ישראל], והיה מנגן בברוך שאמר כנגד ג' חלקי שעה לבד שאר מזמורים שלא אמר במהירות [ולא חש למחר] 12.

ושמעתי לבאר מה שמלאכי השרת שואלים להקב"ה למה אין ישראל אומרים הלל ברה"ו וכו' כמשום שהם יודעים הדין הקשה שישאל עומדים ביום הדין של ר"ה ויוה"כ, ויודעים שעל ידי הלל אפשר לבטל כל הגזירות קשות ושואלים למה אין ישראל אומרים הלל שכל כך נצרך להם בעת הזאת ועל זה אמר להם הקב"ה שאי אפשר לומר הלל בלא שמחה, אבל פסוקי דזמרה שהוא כמו שאמרו גומרי הלל בכל יום צריך לחבב ולומר כל תיבה ותיבה בחביבות יתירה ולדעת שהוא המגן שלנו ביום הדין. ואפשר שהם שמלאכי השרת ששאלו למקום על מה שהקב"ה נושא פנים לישראל על שמברכים אפי' על כזית ועל כביצה וא"כ למה לא יאמרו הלל בראש השנה ויוה"כ וינצלו מן הדין שהקב"ה ישא פניו אליהם ויניצלם מן הדין. וזוהי תראה כמה צריך ליהרר בימים האלו באמירת הזמירות קודם התפלה שהיא היסוד לקבלת התפלה.

אולם אפשר לומר דעל ידי ההודאה של ברכת המזון וזכה לבקש ולענות על כל צרכיו וכמו במצוות הבאת בכורים שיש בה מצוות מקרא בכורים שכולה הודאה ושבח לבורא יתברך אפשר לבקש צרכיו, שכל שמודה להקב"ה הוא מפתח לקבלת הישועה.

וכן מבואר בספר שערי תשובה לרבינו יונה שער ד' וז"ל 'וכן בענין ההודאה על הטובה נאמר (תהלים נב, יא) אודך לעולם כי עשית ואקוה שמך כי טוב נגד חסידיך, פירוש אודך על הטובה שעשית עמדי, ובעבור זה אקוה להתמדת טובותיך, ונאמר (תהלים קטז, ג) כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא, צרה ויגון אמצא ובשם ה' אקרא'.

וברעק"א כתב על מה שאמרו בתהלים זוכב תודה יכבדני, ושם דרך אראנו בישע אלוקים, ופירש הדמונה שמי שמכבד הקב"ה בתודה, ושם דרך אראנו בישע אלוקים היינו שהוא שם דרך למקום להראותו בישועתו, דהיינו שהוא הדרך לזכות לישועת ד' על ידי שזוכב תודה להקב"ה. ואפשר שטעם הדבר משום שתכלית הבריה שנקרא את בוראנו ונודה אליו שבראנו כמש"כ הרמב"ן סוף פרשת בא, ואם היה מודה על הטובה שנתן לו הקב"ה, הוא נותן דרך שהקב"ה יתן לו טובה שיוכל להודות על הטובה וזה גופא סיבת הטובה.

וכן אומרים בברכת רפואה רפאנו ד' ונרפא הושיענו ונושעה כי תהלתנו אתה, והיינו שנודה ונהלל אותך על ידי הישועה ולכן הוא סיבה שתושיענו כדי שנוכל להודות לך. וזה טעם ההקדמה של פסוקי דזמרה לתפלה, וכן קודם סליחות אומרים הרבה פסוקים מגדולת ד' כדי שנוכל לקבל הסליחה והבקשה, שעל ידי הזמירות והשבחים להבורא יתברך הוא הדרך לקבלת התפלה והישועה.

וכן אמר דוד המלך בתהלים פרק י"ח מהולל אקרא ד' ומאויב אושע, והכוונה שהתהלות משזמרים לד' יתברך הם הדרך להושיע מן האויבים.

ושמעתי דבר נפלא מהגאון ר' אברהם שחור שליט"א מנהל רוחני דיישבת דברי מרדכי שהבקשה של וכתוב לחיים טובים, ובספר חיים ברכה ושלום וכו' הוא בסוף התפלה ובתחלה אין מבקשים אלא זכרנו לחיים ואין מבקשים יותר מחיים ובסוף התפלה מבקשים על הכל והוא משום דלאחר ההודאה הם מודים אפשר לבקש כל צרכיו, ולכן בתחלה אינו מבקש אלא על החיים לבד אבל אחר ההודאה יכול לבקש על הכל.

וזה מה שאמרו חז"ל בברכות דף ל"ב לעולם יסדר שבחו של מקום ואח"כ יתפלל, והראיה ממושה רבינו שאמר ואתחנן אל ד' וגו'.

ושמעתי בשם המשגיח דיישבת נכנסת חזקיהו הגה"צ ר' דוב יפה זצ"ל שאמר שכשאורח אומר שהאוכל היה טוב, שואלים אותו אם הוא רוצה עוד ונותנים יותר, שההודאה היא סיבה לנתינת שניה. והמשגיח מופגיב זצ"ל אמר ביום שהיה כמה צרות שונות ומשונות, לחזק את הפסוקי דזמרה להוסיף כמה דקות כדי לאומרים בכוונה, והוא כמש"כ דעל ידי ההודאה והשבח יכול לזכות לישועות גדולות.

אמרו בגמ' ר"ה דף ל"ב ע"ב 'אמר ר' אבהו אמר ר' יוחנן אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה למה אין ישראל אומרים שירה ברה"ו וביום הכפורים, ולכאורה למה זה שאלה שמלאכי השרת שואלים להקב"ה מה זה נוגע אליהם, הא לא מצאנו בחז"ל אמרו מלאכי השרת אלא על דברים שנוגעים לשכר ועונש שהוא מלמעלה או בנוגע אליהם אבל שאלות בקיום מצוותיהם של ישראל לכאורה אינו נוגע אליהם ולמה הם השואלים שאלה זו.

והנה איתא במדרש תנחומא פרשת כי תבוא פרק ב' אמר ר' אבהו בשם ר' יוסי בר חנינא כמה מתחטאין ויש להם פתחון פה לעושי מצוות, אדם יש לו עסק אצל המלכות, פעמים שהוא נותן כמה ממון, עד שמגיעין אותו אצל המלך, כיון שהגיע אצל המלך, ספק עושה לו שאילתו, ספק אינו עושה לו שאילתו, אבל הקדוש ברוך הוא אינו כן, אלא אדם יורד לתוך שדהו, רואה אישכול שביכר, תאינה שביכרה, רימון שביכר, מניחו בסל, ועמד באמצע השדה, ומבקש רחמים על עצמו, ועל ישראל, ועל ארץ ישראל, שנאמר השקיפה ממעון קדשך מן השמים וגו', ולא עוד אלא שהיה אומר אינו זז מכאן, עד שתעשה צרכי היום הזה, שכתוב אחריו היום הזה ה' אלהיך מצוץ לעשות וגו', אמר ריש לקיש יוצאה בת קול ואומרת שתשנה לשנה הבאה כיום הזה, כאדם שהוא נותן פרי חדש לחבירו, ואומר יהי רצון שתשנה ותתן לי לשנה הבאה.

וחזוין בדמצוות הבאת בכורים יש לו לאדם אפשרות וזכות לבקש צרכיו עד כדי שיאמר אינו זז מכאן עד שתעשה צרכי היום הזה, ואע"פ שלמד מכאן לכל המצוות, מ"מ לא נאמר בקשה זו אלא בהבאת בכורים, והוא משום שיש בהבאת בכורים הודאה על כל הטובות שעשה עמנו המקום וכו' יש לו אפשרות לבקשת צרכיו 10.

והנה בטור אורח חיים סימן קפט כתב אחי ה"ר יחיאל ז"ל נהגו להאריך בברכת הטוב והמטיב הרחמן בכמה גוונים ולא ידעתי מאין בא זה להרבות בבקשה בין ברהמ"ז לברכת בפה"ג, עכ"ל.

ובלבד שחזק חיים סימן קפט כתב וז"ל נהגו להאריך בברכה זו הרחמן הוא בכמה גוונים, ואין בזה הפסק בין ברכת המזון לברכת ושתית הכוס כיון שכן נהגו ושייכי לברכות ההודאות שאמרנו, ונ"ל שהטעם הוא דלא חשבוין להו להפסק כטעם שאומרים כמה תחנונים בסוף י"ח קודם שפוסק לאחריו, עיין שם לעיל סימן קכ"ב [סעיף ב], עכ"ל.

והחפץ חיים אמר שטעם בקשת רחמים בסוף ברכת המזון הוא על דרך המדרש תנחומא שבוים עשיית המצוה יכול לבקש ולענות על כל צרכיו, ואכתי צ"ב אמאי לא מצאנו בשאר המצוות כמו ציצית ותפילין שתקינן בקשת צרכיו בשעת קיום המצוה.

ומצאתי דבר נפלא בוורר פרשת שלח לך דף קע"ג ע"א וז"ל 'דהא רב המנונא סבא (נ"א רב מתיבתא) אמר (תהלים כ) ישלח עזרך מקדש וגו', מקדש דא קדוש ידים, ומצינו יסעדה דא המוציא דאיהו סעיד לבא דבר נש, וזכור כל מנחותיך כל לאסגאה מלה אחרא, דא נטילת ידים בתרייתא, ועולתך ידשנה סלה דא ברכת המזון בזמנו, ואי את עביד כן יתן לך כלבבך וכל עצתך ימלא' עכ"ל 11.

מרמז לכל כוחות הרע שבעולם ועל ידי זה ומלך עליו אתה ד' לבדך, וכן בתפלות של הימים הנוראים אומרים וכל הרשעה כולה כעשן תכלה כי תעביר ממשלת זדון מן הארץ ותמלך אתה ד' לבדך על כל מעשיך.

וזה כוונת הוה"ק יזכור כל מנחותיך כל לאסגאה מלה אחרא דא נטילת ידים בתרייתא והיינו שמים אחרונים הם גשביב לסלק כוחות הרע מהשולחן בשעת ברכת המזון וזהו כל מנחותיך כל לאסגאה מלה אחרא היינו כוחות הרע נותנים המים אחרונים למי שנקרא כל והוא אמת.

12 וכ"כ בלקט יושר חלק א (אורח חיים עמוד טז ענין ב') וזכורני פעם אחת בסליחות אמר לבחורים למה אתם הולכים מב"ה קודם שמע ישראל אף על פי שמקצתם הולכים ללמוד, כי הגאון ז"ל חנני מנח"מ אלול בחול עד אחר יוה"כ פ' בברוך שאמר כמעט שעה אחת, עכ"ל.

לרפאת ר' יעקב צבי בן חיים שושנה בתושח"י